

ZO GING DAT IN WIJER IN 1756: DE VERPACHTING VAN DE KASTEELHOEVE

Rombout Nijssen

Op 16 januari 1756 bood notaris Ceulemans van Sint-Truiden zich aan bij de woning van zijn stadsgenoot Henricus Roberti aan de Korenmarkt. Roberti was onder meer rentmeester van de heer van Afferden, die heer was van Kozen en bezitter van het kasteel van Wijer. De notaris was daar om het pachtcontract op te stellen voor de kasteelhoeve van Wijer, die Roberti voor zes jaren wilde verpachten aan Mathijs Dormael en diens echtgenote Elisabeth de Cock¹. Lambertus Roberti en Margareta Wijers traden als getuigen op.

Over de pachttermijn werd bepaald dat die zes jaar zou duren, en niet stilzwijgend verlengd zou worden. Beide partijen moesten elkaar uiterlijk een half jaar voor het verlopen van die termijn laten weten of zij de overeenkomst al dan niet wilden voortzetten (art. 21).

De toekomstige pachters zouden gedurende de eerste drie jaren jaarlijks 400 gulden pacht betalen, en de volgende drie jaren 500 gulden². De pacht zou jaarlijks half maart moeten betaald worden, en voor het eerst half maart 1757. Naast het pachtgeld zouden de pachters ook jaarlijks de gemeentelijke *contributiens* op de pachtgoederen moeten betalen. Voorts waren de kasteelhoeve en de bijhorende landerijen met allerlei renten en cijzen belast, die gedurende de pachtperiode ook door de pachters betaald moesten worden. De voornaamste daarvan waren 16 vaten rogge, 10 of 11 vaten haver, 3 kannen smout, 3 kapuinen (gecastreerde en vetgemeste hanen), en circa 12 guldens en drie *oude grooter*³. Die renten en cijzen waren aan verschillende instanties verschuldigd, waaronder de kerkfabriek, de armentafel en de pastoor van Wijer, de pastoor van Kozen, en de cijnshoven van Sint-Amor en van *den Grooten Heer* in Herk-de-Stad. Details over die cijzen en renten werden niet in het pachtcontract opgenomen, maar de pachters kregen *eene precise specificatie* ter hand gesteld, zodat zij wisten waar en wanneer zij betaald moesten worden. Jaarlijks moesten de pachters aan de rentmeester van de kasteelheer de bewijsstukken voorleggen van de betaling van al die renten en cijzen (art. 3). In geval van misoogst, hagelslag of een andere vorm van heirkraft, konden de pachters aanspraak maken op een vermindering van de pachtprijs. In dat geval moesten zij dat binnen de drie dagen aan de verpachter melden, die dan een deskundige ter plaatse kon sturen om de situatie te evalueren. Op basis van diens verslag zou de verpachter dan

¹ De akte bleef bewaard in het minutenregister van notaris Joannes Franciscus Ceulemans te Sint-Truiden: Rijksarchief Hasselt, *Verzameling minuten en repertoria van notarissen*, nr. 606.

² Geldsommen werden in de achttiende eeuw uitgedrukt in guldens, stuivers en oorden. Een gulden was 20 zilveren stuivers waard, en in een stuiver gingen vier oorden. Eén gulden werd in die tijd beschouwd als een behoorlijk dagloon voor een arbeider. In 1735 werkten Anthoen Janssens en zijn knecht gedurende 12 dagen voor de gemeente Wijer, en kregen daarvoor 24 gulden (Rijksarchief Hasselt, *Gemeenterekeningen van Wijer*, nr. 1).

³ De *oude groot* is een middeleeuwse zilveren munt, die in de achttiende eeuw wellicht betaald werd met eigentijdse munten die evenveel zilver bevatten.

beslissen of hij al dan niet een korting zou toestaan (art. 16).

De pachters mochten de boomgaard van het kasteel gebruiken, maar moesten toestaan dat de kasteelbewoners zoveel fruit *uijt den hof oft boomgaert* zouden halen als zij voor hun gebruik nodig hadden. De bossen en vijvers van het kasteel waren niet in de verpachting inbegrepen, en ook de helft van de moeshof hielden de kasteelbewoners voor zichzelf (art. 1). Voor die moeshof moesten de pachters de werklieden van de heer toelaten jaarlijks 50 kruiwagens mest van hun mesthoop weg te halen (art. 20). Mocht de verpachter er voor opteren zijn helft van de moeshof niet zelf te *cultiveren oft beplanten*, dan moesten de pachters *die eedele heeren, henne familie oft vrinden als sij op Wijer komen*, voorzien van de *noodighe groenwaer voor henne keucken* (art. 5). Voorts moesten zij jaarlijks, *wanneer die eedele heeren op Wijer komen, ende anders niet*, een vet schaap, 25 pond boter en 10 hoenderen leveren voor de keuken van het kasteel (art. 6). Wanneer de kasteelheer in Wijer was, moesten de pachters het nodige hooi en stro en de haver leveren voor zijn paarden en die van zijn gezelschap (art. 4).

De heren van Afferden woonden in de stad Venlo, en daarom moesten de pachters jaarlijks een vracht waren met een met paarden bespannen kar van Wijer naar Venlo voeren (art. 6).

In het pachtcontract werd niet gespecificeerd welke landerijen precies in de overeenkomst inbegrepen waren. Wellicht was dat voor beide partijen daarzonder ook duidelijk. Wel werd bepaald dat de pachters hun dieren niet in de bossen van het kasteel mochten laten lopen, op straffe van de schade die de dieren zouden aanrichten te moeten vergoeden (art. 18). Een bijzonderheid is dat er een *foesel oft geneverstokerije* in de verpachte goederen inbegrepen was. De pachters werd op hart gedrukt de *ketels met die helmen en slanghen, cuijpen, goten, pompe, handtketel en allen ander gerief derselve* in goede staat te houden, en ze na afloop van de pachttermijn *in goeden en volkomen staet* achter te laten (art. 19).

Voor het maken van mutsaarden en het zagen van brandhout mocht de pachter gebruik maken van het schaarhout op het *Jennisbosch* en van het snoeihout dat groeide op de randen van de landerijen die hij pachtte. Jaarlijks mocht hij een zesdedeel van het schaarhout kappen, maar *jonghe opgaende eijcken* moest hij laten staan. Hout dat te dik was om het nog met het kapmes of *hastel* te kappen, moest hij ook laten staan (art. 2).

De eigenaar verwachtte van zijn pachters dat zij zijn landerijen volgens de regels van de kunst zouden bewerken, het land goed bemesten en draineren, en de omheiningen en grachten rond bossen, weiden en akkers onderhouden (art. 7 en 11). In weiden en beemden moesten de pachters de molshopen plat maken (art. 15). In geen geval mochten de pachters stro verkopen. Dat moest dienen om de dieren van de boerderij te strooien, en moest zo in mest omgezet worden. Al het mest moest gebruikt worden om de landerijen van de kasteelhoeve te verbeteren. De pachters moesten er ook over waken dat derden niet over het pachtland zouden lopen, en op die manier ten koste van de kasteelheer nieuwe wegen of *onbehoorlijcke passagien* over diens landerijen zouden maken (art. 17).

De hoevegebouwen waren nog grotendeels uit hout en leem opgetrokken en met strooien daken bedekt. De pachters moesten zowel de daken als de muren onderhouden, en in het voorjaar nieuw stro in de daken steken en de lemen wanden bijwerken waar dat nodig was (art. 13). Mochten de hoevegebouwen ten gevolge van de *onachtsaemhijt* van de pachters of hun werklieden beschadigd geraken, dan moesten de pachters die op hun kosten herstellen (art. 12). Indien de verpachters tot *gerief van het pachthof* nieuwe gebouwen wilden laten bouwen, dan moesten de pachters het daarvoor benodigde hout en andere materiaal op hun kosten aanvoeren, voor zover dat niet verder dan in het eigen dorp of jurisdictie opgehaald moest worden (art. 14).

Wanneer de pachters na afloop van de pachtperiode de hoeve weer zouden verlaten, zouden zij de mesthoop in de hoeve moeten laten en het mest niet mogen gebruiken op de landerijen die zij van dan af zouden bewerken. Bovendien moesten zij de landerijen deels geploegd en deels ingezaaid achterlaten (art. 8). Na hun vertrek hadden zij nog recht op de helft van de graanoogst van de velden die zij hadden ingezaaid. De andere helft van het graan en al het stro was voor de nieuwe pachter (art. 9). Anderhalf bunder moesten zij met klaver ingezaaid achterlaten, zodat de volgende pachter over wintervoer voor zijn vee zou beschikken (art. 10).

Het contract werd afgesloten met de belofte van de pachters dat zij zich aan de bepalingen van de overeenkomst zouden houden, en dat zij zich met hun hele vermogen borg stelden voor de stipte betaling van de pacht.

Aquarel toegeschreven aan Philippe de Corswarem, met de voorstelling van het kasteel van de heer van Kozen in Wijer, omstreeks 1845. De gebouwen op de voorgrond, voor de brug over de kasteelvijver, zijn de hoevegebouwen.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, Verzameling minuten en repertoria van notarissen, nr. 606: Minuten van notaris Joannes Franciscus Ceulemans te Sint-Truiden.

Op heden desen 16 januarij 1756 voor mij openbaren notaris geimmatriculeert binnen die rijxer stadt St. Truiden residerende, ende in presentie der getuijghen naerghenoempt, compareerde personelijck den heer Henricus Roberti, aldtborghemeester deser stadt, denwelcken in qualijt als rentmester der eedele heeren van Aefferden en andre heeren henne consorten, heeft uijtgegeven in eenen termijn van ses consecutive jaeren, soo hij uijtgheeft bij desen, het neerhof en appenderende goederen des casteel van Wijer, soo ende gelijck Gerardt Bollen teghenwoordighen pachter die in taust besitt, ende dat aen den eersaemen Matthijs Dormael ende sijne huijsvrouw Elisabeth de Cock, bijde alhier present, ende hetselven neerhof oft winninghe ende aenhanck voor den gesijden termijn aennemende voor ende omme die drij eerste jaeren ad vierhondert guldens Brabants ende die drij volghende oft leste jaeren ad vijfhondert guldens Brabants jaerlijxs, voor die eerste rijse te vallen ende te betalen op half meert des jaers 1757 ende soo vervolgens, los ende vrij van alle taxen ende contributiens, hoe dieselve mochten ghenoept worden, alreede opgesteld oft naermaels op te stellen, ende voorders alles onder naervolgende conditien:

Eerst reserveren sich die eedele heeren uijtgeveren allen die boschen, vijvers, met die helpsicht van den moeshof ende sooveel fruijt uijt den hof oft boomgaert als sij oft die hen representeren tot provisie noodigh mochten hebben.

Twee: het schaerhaut staende dese conditie uijt te waschen op Jennisbosch sal sijn tot profijt van die aennemenen, wel te verstaen dat denselven met allen ander kanthaut sal moeten verdijlt worden in ses deelen, om alsoo alle jaeren gedurende hennen taust eenen cap te hebben ende niet voorders als het hastel gaet, sonder die heijsters oft jonghe opgaende eijcken te meughen cappen oft beschadighen.

Drij: die aennemenen sullen gehauden sijn jaerlijxs te betalen alle schattinghen der goederen bij hen gebruijckt oft in taust gehalden die niet vrij en sijn, alsmede sesthien vaten rogge, thien oft eelf vaten haver, drij kannen smaut, ontrent twelf guldens in renthen als chijnsen, drij cappuijnen en drij aude grooten, soo aen die kercke, armen en pastorije van Wijer, aen den heer pastor van Cosen, alsoock in differente rijsen in die chijnsboecken van St. Amoris, van den Grooten Heer, als andre tot Wuestherck te betalen, van alle welcke eene precise specificatie aen hen bij desen is overgelevert, ende van welcke betalinghe sullen schuldigh sijn jaerlijxs te doceren.

Vier: sullen oock gehauden sijn te leveren aen des eedele heeren peerden, aen die van sijne vrinden oft bedienders, soo dickwils als sij tot Wijer komen, het noodigh hoije en stroije en haver voor die cappuijnen die op St. Stevensdagh geleverd worden.

Vijf: indien die eedele heeren uijtgeveren den halven moeshof die sij absolutelijck reserveren, niet liten cultiveren oft beplanten, soe sullen die aennemenen gehauden sijn die eedele heeren, henne familie oft vrinden als sij op Wijer komen, te versien van noodighe groenwaer voor henne keucken, voor sooveel hennen hof medebrenghet.

Ses: die aennemenen sullen oock gehauden sijn allen jaer wanneer die eedele heeren op Wijer komen, ende anders niet, te leveren een vet schaep, vijftwintigh ponden boter en thien hoenderen, soo oock te doen een vrachte met karre en peerden van Wijer naer Venlo.

Seven: die aennemenen sullen gehauden sijn die landen wel te mesten, versien van behoorlijke watervoren en in behoorlijck saisoen te bauwen volghens beste regenooten.

Acht: soo die aennemerer naer expiratie van hennen taust quaemen af te vaeren, sullen sij gehauden sijn allen het mest en veggie in het bascoer te laten, noch en sullen gheene veggie, ploeghrecht oft melioratie kunnen pretenderen, op wat pretext het saude meughen wesen.

Neghen: die aennemerer sullen in het afvaeren genieten die helpsicht der haerde vruchten welcke sij sullen besaijet hebben, die andre helpsicht met het geheel stroije sal blijven tot profijt der eedele heeren uijtgeveren oft van den nieuwen pachter en huerlinck.

Thien: die selve in hen afgaen sullen oock gehauden sijn te besaijen onderhalf bonder claveren tot profijt van den nieuwen pachter.

Eelf: die aenemerer sullen vangelijcken gehauden sijn alle landen, boschen, wijden en andre grachten waervan sij het gebruijck hebben, te versien van behoerlijcken vrede, dieselve diepen, hollen ende opmaken naer behooren.

Twelf: die aennemerer sullen oock responsabel sijn en staen voor alle eventuele schaede, hoedanigh die oock mochte wesen, die deur hen oft henne bedienders onachtsaemhijt aen die gebauwen souden kunnen overkomen, alles tot indemnijt der heeren uijtgeveren.

Derthien: sullen oock gehauden sijn die stroije daken en wanden tot het backhuijs toe inclus, deughdelijck te onderhouden.

Vierthien: ingeval die eedele heeren uijtgeveren tot gerief van het pachthof eenighe nieuwe wercken geliefden laten te maken, soo sullen die aennemerer alle maeterialen ten hennen laste moeten bijhalen en varen binnen jurisdictie oft desselfs distantie gelijk oock alle ander haut tot provisie der selve heeren uijtgeveren.

Vijfthien: die aennemerer sullen oock gehauden sijn die molhoopen in alle wijden en bempden bij hen gehalden te breken op behoerlijcken tijt en die aude af te steken, maer sal hen niet gepermitteert sijn te cappen in eenighe boschen sonder expres consent der eedele heeren uijtgeveren.

Sesthien: in gevalle van miswas, hageslagh oft heijerocracht die buijten schult der aennemerer aen die uijtwaschende vruchten souden kunnen voorkomen, sullen die aennemerer gehauden sijn binnen drij daghen visitatie te versoecken, op poene van gheen gratie te genieten, en sullen met die gratie die hen alsdan sal geschieden moeten content wesen.

Seventhien: die aennemerer sullen noijet eenigh stroije, mest oft veggie aen iemandt meughen vercoopen oft overlaten, op wat pretext hat saude meughen wesen, maer sullen gehauden sijn alle goederen in behoerlijcken staet te hauden, sonder dieselve in eeniger manieren, hetsij met beesten oft onbehoerlijcke passagien te laten misbruijcken.

Achthien: het sal aen die aennemerer oock niet toegelaten sijn eenighe van sijne beesten te laten hoeden oft loopen in die boschen, hetsij die afghecapt sijn oft niet, op poene van alle schaede en misbruijcken te vergoeden.

Neghenthien: alsoo in dese verpachtinghe oock begrepen is die foesel oft geneverstokerije, soo sullen die aennemerer oock gehauden sijn die ketels met die helmen en slanghen, cuijpen, goten, pompe, handtketel en allen ander gerief derselve in goeden staet te halden, alsoo sij oock aen hen met eene verdere specificatie in goeden en volkomen staet sijn overgelevert, diensvolgens sullen naer expiratie van desen hennen taust oft in hen afvaeren alsoo moeten overleveren.

Twintigh: die aennemerer sullen allen jaer voor den moeshof van die eedele heeren uijtgeveren moeten laten volghen uijt henner mesthof vijftigh cruijwagens mest.

Eenentwintigh: gheene stille oft swijgende conditie sal plaetse grijpen, maer sullen gehauden sijn een half jaer tevens wedersijds op te segghen oft dan een nieuwe aen te gaen.

Alle welcke voorsschreven conditien ende clausulen die aennemerer beloven wel ende deughdelijck te achtervolghen onder obligatie van henne respectieve persoonen ende goederen, meubelen ende immeubelen, hebbende ende toecomende, ter wat plaetse geleghen, gheene uijtgenomen, met volle consent in realisatie ende approbatie desers daer ende alwaer noodigh, eenieder ten desen constituerende, waerover en alles wes voorschreven is, hebben parthijen wedersijts in mijns notaris handen gedaen behoorlijcke stipulatie.

Aldus gedaen ende ghepasseert op dagh, maendt ende jaere als boven, ten huijse van den heer eersten comparant, gestaen binnen dese stad, op den Corenmert, ter presentie ende overstaen van sieur Lambertus Roberti ende van Margareta Wijers als geloofbaere getuijghen hiertoe versocht.

[getekend:]

Hen. Roberti

Handt X teecken van Matthys Dormael, verclaerende niet te connen schryven.

Elisabeth Decock

Lamb. Roberti testis

Handt X teecken van Margaretha Wyers, verclaerende soo voor.

Quod attestor, Joannes Franciscus Ceulemans, notarius publicus et immatriculatus ad praemissa requisitus in fidei subscripsit.

UIT HET REGISTER MET AANTEKENINGEN BETREFFENDE DE GESCHIEDENIS VAN BINDERVELD (19DE EEUW). (Rijksarchief Hasselt BE-A0515/127-150)

Het gaat hier over geschriften genoteerd door Henri Leonard Wouters (31/12/1788 Runkelen + 20/4/1860 Gorseme). Hij was in die periode Burgemeester (Schout) van Binderveld. Deze notities beginnen met een beschrijving van de gemeente Binderveld. Volgens de meeste historische geschriften is de benaming Binderveld gebaseerd op de vermelding 'Bilrevelt' uit de 12de eeuw. In deze tekst wordt gesuggereerd dat de naam zou te maken hebben met de aanwezigheid van 'bijen'. De tekst is in de oorspronkelijke schrijfwijze overgenomen zoals hij werd genoteerd.*

De Gemeente van Binderveld en heerlijkheid van dien naam waer of de oorsprong of naem onzeker is, gelijk meest alle lokaliteiten, nogtans heeft men de zekerheid gegeven op eenen grafsteen gelezen te hebben Bienveld en in eenen Register Bienderveld het geen betekent 'Campagne des abeilles'. Waardoor men heeft gedacht dat deze gemeente aldus is genoemd geweest, aangezien dat voorheen in de gemeente vele biën aanwezig waeren.

Deze plaats was destijds zeer bemind en tot het kweken van biën, omdat er vele bosschen bestonden in welke bosschen vele berke boomen en hout waschden, wiens bloemen zeer gezogt worden door de biën. De landen waeren zeergering en werden veel bezaayt met boekwey, wiens bloeisel ook niet min van de bien gezogt word.

De heerlijkheid van Binderveld is gelegen in het kanton van Sint-Truyden omtrend de vijf kilometers van de stad Sint-Truiden, kort bij de katsij van St-Truiden na Herk de stad, westwaerts paelende aan

den ouden weg van Sint-Truyden naar Herk weze de molenbeek, genaamd Cicindria. En den weg van Zoutleeuw door Runckelen naar Rummen welken half scheidt aan de gemeynte Rummen toebehoort. Over welken weg of tegen welken weg onder Rummen grense het goed genaemt kloosterveld voorskommende van het voormalig abdij van Oriënten. Welken weg verlatende heeft voor grenspaal het goed voorskommende van het vorig abdij van Mielen, genaemt roomen goed, verkogt door de algemene maatschappij der Nederlanden onder het bestuur van het koninkrijk. Koninkrijk der Nederlanden ter begunstiging een volkse vleyt. En zo voortgaende door een voormalig bosch genaamd roomenbosch. Behorend (als koper van het bestuur der domeynen kerk (?) eveneens van het oud abdij van Mielen) aen den heer Coenen van Terlenen onder Rummen.

Ten noorden grenst de gemeynte Binderveld tegen Rummen met ene straete geleydende van Binderveld eik (?) naar Laer onder Rummen alzo voortgaend van aen de Stukken straat welke men ook Hoevenstraet noemt tot aen de rasbeek op de straet van Rummen na St-Truyden grenst Binderveld tegen Rummen met eene waterleyding geheten Rasbeek.

Zuydwaerts heeft de heerlijkheid voor grens de gemeynte van Sint-Truyden van aen de straat van St-Truyden naar Rummen tot tegen de grens van Runckelen en tegen de gemeynte Runckelen de ... Molenbeek, genaamd Cicindria tot aan de galgweyde onder Rummen, waer wij hebben begonnen.

De gemeynte Binderveld betaamt in ene bevolking van 325 zielen en is van ene uytgestrektheid van 378 hectaren en heeft ab immemoriale tempore gestaen wat de geestelijk jurisdictie aangaet onder de parochie van Wilderen, volgens de oude beschigstukken geheten onze lieve vrouw Wildre, alwaer pastoors zijn geweest van de 16de eeuw te weten...

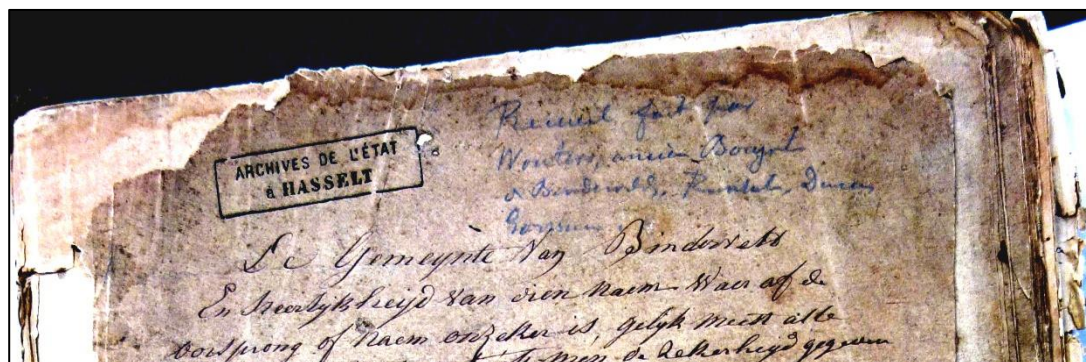
1. Henricus Swartenbroekx	van 1588 à 1600
2. Matthijs Van Swartenbrouk	van 1601 à 1637
3. Vandervelken Cyrillus	van 1638 à 1642
4. Vangeebergen Antonius	van 1643 à 1656
5. Van Meer Gerardus	van 1657 à 1660
6. Van den Borch Ferdinandus	van 1661 à 1691
7. Van Roost Guillam	van 1692 à 1714, welken Van Roost is Janseniste geworden
8. Demalzen Joannes Bertrandus	van 1727 à 1758
9. Van Posten Henricus Leonardus	van 1759 à 1806

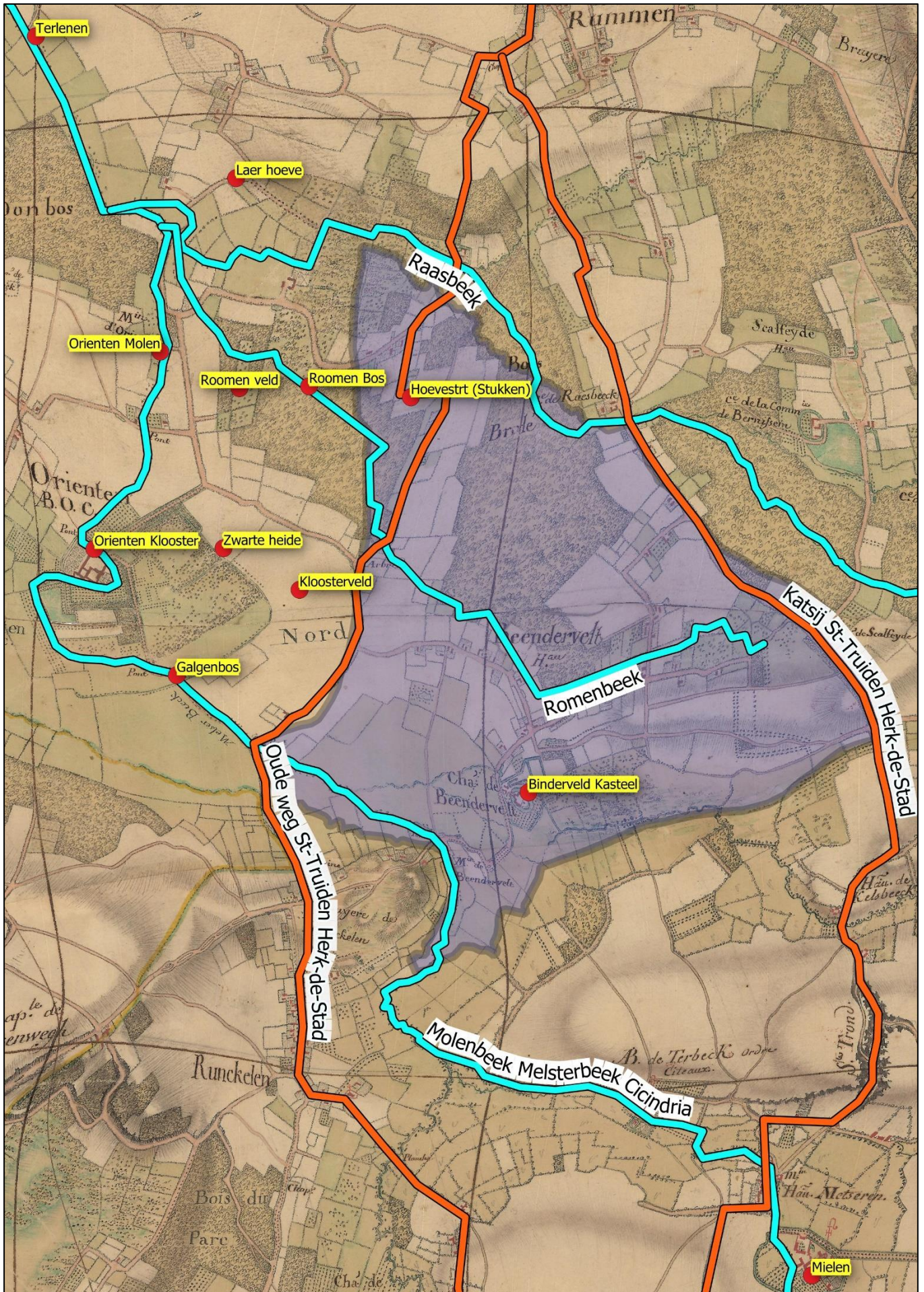
Van 1806 is de gemeynte Binderveld van de parochie Wilderen genomen en verenigd krachtens de wetten nopens de nieuwe conscriptia der succursalen op parochien aen de parochie Nieuwerkerken.

De eerste bladzijde van het register.

Bovenaan lezen we :

« Recueil fait divers Wouters, ancien bourgmestre à Binderveld, Runkelen, Duras, Gorsum. »

Villaretkart (1745-1748) van Binderveld met aanduiding van de wegen, waterlopen en locaties die in de tekst voorkomen.

ZOEKEN NAAR SPOREN VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG, EN UITKOMEN IN 1891

Rombout Nijssen

Hondenpenning. Einde 19de eeuw.

Op zondag 8 maart kwamen in Nieuwerkerken 34 metaaldetectoristen samen voor een gezamenlijke zoekdag op het terrein waarop tijdens de Tweede Wereldoorlog een Duitse radarpost stond. "Tijdens de Tweede Wereldoorlog bouwden de Duitse bezetters hier een radarpost uit" legt Mario Raeymaekers van Hobby-archeologie Limburg uit. "Die maakte deel uit van een linie van radarposten die reikte van Noord-Europa tot het zuiden van Frankrijk. Die radars speelden een belangrijke rol in het onderscheppen van Engelse en Amerikaanse vliegtuigen die Duitsland gingen bombarderen. De site is honderden hectaren groot, de drie radars stonden immers op een behoorlijke afstand van elkaar. Wij hopen hier metalen voorwerpen terug te vinden die verloren of weggegooid werden door de honderden Duitse soldaten die hier van 1942 tot 1944 gewerkt hebben."

Voormiddag gingen de detectoristen onder een lentesonnetje aan de slag. Vanaf de middag veranderde dat. Kou en regen dunden de rangen van de zoekers uit. "Onze zoekdag is anders uitgedraaid dan wij verwachtten" zegt Mario. "Het waren blijkbaar gedisciplineerde militairen die hier werkten. Slechts een klein aantal vondsten kan met de oorlogsjaren in verband gebracht worden. Wij vonden een groot aantal muntjes uit de periode van de 18de tot de 20ste eeuw en enkele meer bijzondere dingen. Deze hondenpenning van het gemeentebestuur van Nieuwerkerken van het einde van de 19de eeuw bijvoorbeeld is toch wel iets bijzonders."

De penning is een rond koperen schijfje met een doormeter van circa 30 mm. Aan de ene zijde staan de naam van de gemeente *Nieuwerkerken* en het getal *146*. Boven en onder zit er een gat in de penning. Naar alle waarschijnlijkheid was de penning met klinknagels, riempjes of touwtjes aan de halsband van de hond vastgemaakt.

Honden moesten dit soort penningen dragen nadat op 16 juni 1891 het Koninklijk Besluit inzake *voorkomingsmaatregelen tegen de hondsrazernij* uitgevaardigd werd¹. Opdat gezagsdragers in staat zouden zijn vast te stellen wie de eigenaar was van een hond die tekenen van hondsdoelheid vertoonde, werd daarin bepaald dat *alle (sic) hond, boven de drie maanden oud, op straat rondlopende, moet ten allen tijde aan den hals eene medalie dragen waarop de naam der*

¹ *Verzameling der wetten en koninklijke besluiten van België*, Brussel, 1891, p.543-549.

De metaaldetectoristen in actie.

gemeente, door de eigenaar bewoond, en een volgnummer te lezen staan, ten einde alzo toe te laten bij middel van een register door de gemeente gehouden, den naam en het adres van dezen eigenaar weer te vinden. De medaille wordt geleverd door het gemeentebestuur en moet gemaakt zijn volgens een der modellen door de regering aangenomen.

Deze penning werd dus gedragen door een hond waarvan de eigenaar in Nieuwerkerken woonde, en die in het hondenregister van die gemeente het nummer 146 droeg. Onderzoek in het gemeentelijk archief in Nieuwerkerken zal moeten uitwijzen of dit register bewaard bleef. Mogelijk kunnen we dan vaststellen wie de bezitter was van de hond die dit plaatje verloor.

BINDERVELD: DE ROOF DER KLOKKEN IN DE TWEEDE WERELDOORLOG.

In een oud schriftje (formaat schoolschriftje), waarvan de bladzijden nogal wat door elkaar zijn geraakt lezen we een en ander over belevenissen - vroeger - in Binderveld... Wie deze herinneringen heeft/hebben neergeschreven is meestal niet te achterhalen... Wij nemen letterlijk over, ook met mogelijke oude spelling en taalfouten. (E.H. Piet Moesen, 2002.)

Reeds in de eerste dagen der oogstmaand 1941 werden door de Duitschers inlichtingen gevraagd nopens de klokken van Binderveld. De Heer Ernest Joris, burgemeester, moest seffens het gewicht der beide klokken aangeven (4 oogst 1941)

Eenige dagen daarna was er van 't Bisdom Luik een vragenlijst ter invulling nopens de klokken gekomen. Deze werd met de grootste zorg en nauwkeurigheid ingevuld en aanstonds naar de Z.E.K. Kukken, pastoor deken van St-Truiden teruggestuurd. Helaas, het zou allemaal niets helpen om ze te mogen bewaren. Op woensdag 9 juni 1943 omstreeks kwart over 4 uur kwamen er twee Duitsche

officieren per auto aan. Ze zijn in den toren geklommen en hebben de klokken bezichtigd en de nodige inlichtingen opgetekend. Ze maakten ook een tour in de kerk en spraken herhaaldelijk hun verwonderring uit over de goeie orde, de sierlijkheid en de reinheid die er heerschte. Al wat ze zagen en opmerkten was : prima! en nogmaals prima! Deze getuigenis komt ons van een parochiaan, die gans alleen de kerk bewaakte. Van hier zijn die twee ongewenschte bezoekers met hetzelfde doel naar Runckelen gegaan.

Als gevolg van dit droevig bezoek kwam er op 30 juni 1943 een brief aan, te Hasselt gedateerd en verzonden op 28 juni 1943. Aan die Kirchengemeinde St-Jan Binderveld, waardoor bekend werd gemaakt dat "die kleine glocke (/O: 75, Höhe: 60 cm) niet moest worden ingeleverd". Was getekend: io H. Wiegeman M.V.R.

Op Donderdag, 5 oogst 1943, in den namiddag kwam er een camion voorgereden. Hij hield stil voor de kerk. 15 of 16 werklieden stegen eruit. Zij laadden werktuigen en gereedschappen af: een grote winde (op een koperen plaatje stond: materiaal W.Z. Waroux Zondervan, Bruxelles), kabels, houten balken, gebetoneerde balken, ijzeren bouten enz. Op het kerkpleintje, tegen den kerkhofmuur zetten ze de winde en wierpen de zware balken er nevens. De gemakkelijker te vervoeren stukken brachten ze voorzichtigshalve in de kerk en legden ze op het hoogzaal achter het orgel. Daar stond ook een doos met allerlei medikamenten in, welke ze hadden meegebracht.

De verslagenheid in het dorp was groot. Tegen de avond kwamen velen zich vergewissen of het dan toch waar was, wat men spoedig had verteld. Misnoegd keerden zij terug. Sommigen wilden de zware gereedschappen wegvoeren en verbergen. In al dat gejammer sprak een verstandig man, Gerard Herbots-Beckers: doet dat toch niet; ze zullen het dorp zeer streng straffen en een aantal bewoners wegvoeren en dan nemen ze de klok toch mee... Na den oorlog kopen wij een nieuw. 6 Augustus. 1ste vrijdag van de maand, Verheerlijking van Jezus op den Thabor... Men heeft niet geslapen. Heel vroeg is de kerk open. Sommige parochianen komen biechten en communiceren.

Om half zeven luiden beide klokken, zooals het gewoonlijk gebeurt op de 1sten vrijdag van elke maand. Ook in Runckelen luiden de klokken. De akkoorden smelten samen. De klokken werden gegoten te Leuven, vertrokken samen van daar op 10 juli 1875 en kwamen tegelijkertijd op hun bestemming. 't Is de laatste keer dat ze samen hun Meester minzaam bejegenen, gelijk hun patronen St-Jan en St-Andries het samen deden op de Jordaanboorden. Vandaag is naar gewoonte de Mis voor den student Emiel Vanrusselt, begraven in Binderveld op 20 maart 1940. De kinderen komen in groepjes uit alle richtingen, het is immers in de H. Mis algemeene Communie voor de jeugd.

De dagelijksche klokkenluider Jozef Luwel heeft bevel gekregen seffens na de H. Mis de klokken te luiden. 't Is de laatste keer dat ze samen zullen klinken na een vereeniging van 68 jaren.

Nauwelijks is het "Ite Missa est" gezongen, of daar klinken statig en plechtig, in verheven melodie, de klankvolle tonen der geliefde St-Jansklok. 't Is doodstil in de kerk. Enkele ogenblikken daarna begeleidt de Mariaklok de laatste uitzendingen van hare grote zuster.

De grote mensen en kinderen gaan naar buiten. Een groep blijft wachten voor de kerk. Vandaag wordt de H. Communie naar de zieken gedragen. Adrien Luwel, de grootste der koorknepen, heeft zich gehaast om de kleine klok te gaan luiden en de student van het H.Hartcollege te Sint Truiden, Pierre Massoels, zal de gewone luider, Jozef Luwel, helpen op zijn beurt.

De pastoor, voorafgegaan door Paul Bangels, de koster, met de lantaarn der berechting, treedt door de verlaten kerk. Het fijne schelletje weerklinkt als wilde het ook mee doen met de volle galmen, die uit den toren in overvloed naar buiten stromen.

De drie luiders in het portaal knielen voor Ons Heer. De mensen en de kinderen op 't plein buigen den knie. Emma Diepenrijckx weduwe van Louis Beckers, communiceert maandelijks op den eersten vrijdag. Hoe vreemd klinkt het klokkengelui in haar woonkamer. Al de aanwezigen snikken en hebben de tranen in de oogen. 't Is niet om de versleten grootmoeder, die communiceert: daar zijn ze aan gewoon. 't Is om het vreemdsoortig gevoel dat hun borst beklemmt: de St-Jansklok luidt voor de laatste keer...

Door de Krommenhofstraat gaat men naar de plaats, genoemd "de Kapel". Pol Poelmans zal ook communiceren. 't Is een overtrokken hemel, een ruwe rukwind waait over de hagen die den ingesloten veldweg omboorden. De wind tiert in de kruinen der bomen der nabijgelegen boomgaarden. In de abeelen van de natte beemden hoort men het geweldig loeien. En over dat alles luiden de twee klokken als in een stormvaart hun laatste bezieling uit. Wij komen uit de ingesloten weg en over 't mulle zand, in den draai, komen wij op de hoogte, in 't vlakke veld. Wij zijn er gans alleen met Ons Heer. De klokkenklanken sterven uit ... De laatste melodieën sterven weg in den rukwind. De zwanenzang der St-Jansklok is geëindigd. Voor ons op, over Schelfheide, de grote Tichelarij, Weyer, Stevoort... zijn ze gegaan naar... Duitschland.

De hemel wordt hoe langer hoe somberder. Dit jaar wil hij niet meedoen in de heerlijkheid van Kristus op den Thabor. Wanneer wij onze ronde naar de zieken hebben gedaan, dreigt de regen. Wij zijn nog maar nauwelijks terug of daar breekt de stortregen los. Regenen zal het vandaag, tallooze buien, de een na de andere, de een is nauwelijks weg of de andere is reeds gereed en stort neder. Nu en dan heeft de zon amper den tijd om een afkeurende straal te schieten tusschen de onvriendelijke vlagen. Vandaag is het weder misnoegd en onvriendelijk.

Reeds voor 9 uur is de gekende camion teruggekomen. Sierlijk is hij geenszins. Vroeger is hij rood geverfd geweest. Als nummer draagt hij 417827. Op de neus staat: Dodge Brothers; en nog wat lager: Gaze Belloy. In de straat tegen de weide van Jan Busselen is hij blijven staan. Een grote winde werd daar afgeladen. 13 Werklieden, allen Vlamingen zijn uitgestapt. In het kerkportaal zijn ze nu neergehurkt tegen de muren en eten en drinken.

Zonder tijd te verliezen begint het werk. De St-Jansklok hangt in den toren zuidwaarts, 't is te zeggen in de richting van het koor der kerk. St-Jan kijkt naar het hoogaltaar.

't Is echter door het wester galmgat, dat ze haar uittrede zal doen. Plots weerklinken daar de eerste slagen. Schaliën komen van de klankborden naar beneden. De ruwe werkliedentaal is onverstaanbaar. Zij tieren en razen door malkaar, want ze vinden groten weerstand. De klankborden willen niet begeven. Na veel moeite verdwijnt eindelijk het bovenste bord. Zeer traag volgt het tweede en nog langzamer het derde. Men wil den houten raam waarin de klankborden staan ineens wegrukken om spoediger te vorderen. Doch de houten omlijsting wil maar niet losgaan. Na veel moeite zien ze dat ze hem nooit zullen loskrijgen. Dan heeft een der werklieden, met een bijl, het bovenste gedeelte rechts en links van den eikenhouten rand kapot gehakt. Het vierde klankbord verdween spoedig, terwijl het vijfde of onderste bord is blijven staan.

Een kabel werd gespannen. Hij vertrok uit den toren, raakte het hoogste punt van den halvercirkel in het galmgat, daalde neder over het dak der kerk, ging boven de graven van Hadeline Lebeau, Karel Rethy, Marie Boyen en Louis Goosens over den kerkhofmuur, naar de straat, waar de grote winde stond, omtrent de gebetonneerde elctriciteitspaal, tegen de weide van Jan Busselen-Désiron.

Inmiddels zijn de regenvlagen talrijk en overvloedig gekomen. 't Is somber overal... Op het middaguur ligt het werk stil. Na verloop van een luttel tijds horen wij rumoer in de kerk. Wij gaan ons vergewissen. Wij gaan binnen door de sacristie. Een onverdraaglijke geur hangt in de kerk. Op 't hoogzaal zijn ze nog bezig met eten en drinken. Tabaksgeur van de slechtste hoedanigheid vervult

de kerk. Een walm van zweet en vuile werkmansklederen verpest de ruimte. Wij knielen neer voor 't tabernakel en kijken strak naar het hoogzaal zonder een woord te zeggen. Men heeft ons seffens begrepen. Plotseling verlaat een groep zijn plaats en stormt over het trapje af naar buiten. Enkele blijven vreedzaam zitten en trachten te slapen: hetgeen zij hebben kunnen doen.

Om 1 uur wordt het werk herbegonnen. De boord van de klok verschijnt het eerst naar buiten. De klepel is eruit. Zij past juist in den halven cirkel van het galmgat en raakt er tegen aan. Welk een akelig zicht! De klok is er als een wijd opengerukte mond, waaruit de tong is gerukt. De bovenrand likt de arduinen omlijsting van het galmgat. Is er dan toch zoo'n grote magnetische aantrekkingskracht tusschen arduinsteen en brons? We weten het niet... 't Is eerder, zo dunkt ons, het allerlaatste vastklampen aan den ruimen en hoogen bovenzaal van den toren, waar de klok troonde, ver boven de doening der bewoners en waar ze nu tegen wil en dank moet vertrekken. Zoo hangt ze enkele minuten, terwijl de romp en de kop nog in den toren verborgen zijn.

Wederom vallen er regendruppels en toch begint de nederlating. Voorzichtig komt ze naar buiten. De buitenrand wordt zichtbaar, ook de romp is nu te zien: hij is omgord met een kabel, waarvan de knoop of samenstrengeling juist op 't middenvlak is aangebracht; ook de kop komt naar buiten. Nu is ze gans losgerukt van de arduinen omlijsting. Zij is gans zichtbaar. Zij hangt in de ruimte, juist buiten den torenmuur. Een geweldige regenvlaag, vreeselijk als een zondvloed, barst los. De werklieden in de Molenstraat lopen huilend weg en zoeken zich te verschuilen waar ze kunnen. In den toren grijnslacht men en kijkt men naar buiten naar den stortvloed. En terwijl het noodweer bleef voortduren en de klok in de ruimte hing, werd ze meesterlijk gewasschen met een overvloed van rein en malsch regenwater, dat onvervalscht uit de wolken op haar terecht kwam.

De klok is rein en zuiver. Nu is ze weer zo frisch als op den dag van haar doopsel, toen ze met de Maria-klok in de kerk stond, gesierd en gehuldigd door al de omstaande parochianen, en door pastoor-deken Cartuyvels van St-Truiden, aan den eredienst toegewijd.

Na de regenvlaag herneemt het werk. Langzaam daalt de ontklepde romp der klok in de richting van het kerkhof over het dak; daalt eventjes in een bocht en klimt weer omhoog, komt over de dakgoot, daalt over het grafmonument van Hadeline en komt allengskens zich zacht neervleien voor het eenvoudig, zwart geverfde houten kruisje op het graf van Karel Rethy-Driesen.

Eenige werklieden komen in allerijl uit de straat, klimmen als katten op den kerkhofmuur om een handje bij te steken. Daar kortstondige verbazing: door het vastgrijpen van den kabel vernielen ze de omsluiting van het grafmonument Goosens-Lebeau, en de kabel die hen ontglipt komt terecht op den grooten arduinsteen, die het graf bedekt; deze breekt gelijk glas. Daar liggen nu door mekaar: én arduinen kolommetjes, én sierkettingen, en stukken van de grafbekleding. Men ziet er niet naar om; men vindt dat heel natuurlijk, men werkt voort.

Bij al dit gebeuren waren er slechts enkele kinderen en enkele vrouwen op 't plein voor de kerk. Ze wisten feitelijk niet hoe ze zich moesten gedragen en zagen meestal sprakeloos toe. Têrwijl heel de aandacht gericht was naar de nederdalende klok gebeurde er een ongekluk in den toren. Een der werklieden was uit het houtwerk naar beneden gestort. Hij werd door den trap, die van het hoogzaal daalt, naar onder gebracht. In 't kerkportaal zat hij op den met rood fluweel overtrokken bidstoel van Maria Everaerts. De ongelukkige, een lange sterke kerel van omstreeks 25 á 30 jaar, was bleek als en stervende en kreunde van de pijn. Op de vraag: Hebt ge pijn? toont hij zijn rechter dijbeen. Dit is zo fel gezwollen, dat zijn broek er omheen gespannen is. Het verschil tusschen de twee beenen is geweldig. Het linker is normaal gebleven, terwijl het rechter afschrik inboezemt door zijn omvang. Vanwaar zijt gij? Van Tongeren... Zoo, van Tongeren... en uit welke straat? Uit de Sacramentsstraat. En hoe is uw naam? Hier heeft hij niet willen antwoorden. Wellicht heeft hij gedacht dat het beter was onbekend te blijven. En wat meer is: op de enkele oogenblikken

dezer samenspraak kwamen andere werklieden nieuwgierig voor de open kerkdeur staan om te zien en te hooren. Daarbij kwam er weer een vlaag overvloedige regen. Op een oogwenk stond heel het kerkportaal vol werklieden, die stom toezagen en geen woord zegden. Inmiddels ging de Tongenaar voort met kreunen van de pijn. Men telefoneerde naar dokter Ballet te Rummen om de lijder te komen verzorgen: hij kwam niet. Naar dokter Kevers te Sint-Truiden, die niet kon komen. Men vroeg naar een taxi-auto om hem te vervoeren: er was er geen beschikbaar.

De hevige regenvlaag houdt aan. Ze is verbitterd. Met volle stroomen stort het water uit den grijzen en lauwen hemel. Het weder zelf is misnoegd. Des niettegenstaande wordt de camion tegen de trappen ven het kerkhof gebracht. De werkman met zijn gebroken been wordt seffens vervoerd. Zijn pijnen schijnen onverdraagbaar. Eenige uit den groep grijpen den lijder vast en leggen hem op heel zijn lengte in den open camion. En terwijl het nog regent vertrekken ze met hem door de Daelstraat.

Naderhand hebben wij vernomen, dat de ongelukkige naar Sint-Truiden in de St-Annakliniek gebracht werd, alwaar hij echter niet lang gebleven is.

De werklieden, die ter plaatse gebleven waren, maakten inmiddels de kabels en koorden los in den toren, brachten al hun benodigdheden weer voor het kerkhof, naast den muur en wachtten om te vertrekken.

De klok had zich zachtjes neergeveld op 't eenvoudig grafterpje van Karel Rethy-Driesen. Daar lag zij voor het rechtgeblevene zwartgeverfde houten kruisje, met den kop naar de kerk gekeerd en de opening in de richting der school. De beeltenis van St-Jan raakte den grond.

Zij, die 68 jaren lang jubelde en weende, meegaande met de blijde en droevige gebeurtenissen die het parochiaal leven samenstrengelen, was nu dood.

De laatste blijde gebeurtenis, waarin zij herhaaldelijk den heelen dag door de fijnste en welluidendste akkoorden van haar gevoelige ziel had uitgejubeld, was op Zondag, 18 juli 1943: een plechtigheid gelijk zij er nog geen had meegemaakt: de eremis van een jonge priester. Zulks gebeurde niet sedert het opbouwen van de parochiekerk. Ook zal de klok de nodige stemming brengen onder het volk.

Heel de dag staat in het teken van het Sakrament van het Priesterschap. Reeds een uur voor de vroegmis luidt zij triomf. Een half uur daarna herbegint zij met haar zuster Maria-Jozef den zegezing der priesterwaardigheid. Een uur voor de hoogmis is zij weer alleen; statig en zwaar en ernstig herinnert zij aan 't volk de heuglijke gebeurtenis. Een half uur voor de hoogmis klinken beide klokken klaar met malkaar, zij jubelen in opgetogen welluidendheid: hun samenzang begeestert 't volk, dat de nu nog nooit geziene plechtigheid zal zien. Hun verrukkend klankenspel stijgt ten toppunt na de H. Mis. "Te Deum laudamus". En priesters, zangers en klokken, in een en hetzelfde gevoel van dankbare vreugde, vereenigen hun stemmen. Heel het azuren uitspannel van den warmen zonnigen zomerdag is doortinteld van ongerepte vreugde. Ook heel het inwendige der kerk wedijvert om hun meeslepde melodieën te evenaren. Hetgeen de morgen was zal ook de namiddag zijn. Een uur voor het Lof is St-Jan weer even plechtige als 's morgens aan 't roepen: vandaag officie door drie priesters.

Zij herneemt een half uur later met Maria-jozef al maar weer even vreugdig: huldigt Christus in zijn woon, heden namiddag zijn er drie priesters aan 't altaar. De dorpelingen hebben gedwee gehoorzaamd: weer liep de kerk vol van meevierende parochianen.

De laatste droevige gebeurtenis waarin de St-Jansklok een rol speelt is het afsterven van Julien

Hinnisdaels-Vanbrabant, een der oudste parochianen. De dagen die de begrafenis voorafgaan beweenen beide klokken driemaal per dag dit overlijden. Zij verkondigen tot ver buiten de dorpsgrenzen dat er iemand gestorven is op 24 juli 1943. Wat weenden ze luid! Hun klaagtoon werden begrepen door heel de omgeving, want zelden was er een begrafenis met zoveel volk der aangrenzende parochiën zowel uit Brabant als uit Limburg. Was het misschien met een pijnlijk voor gevoel, dat het de laatste lijkstoet zou zijn, die zij zouden begeleiden, volgens oud gebruik door eenparig klokkenspel? Op zoveel plaatsen reeds treurt een enkel klokje, gans alleen en eenzaam over haar dooden. Hier ook zal het zoo zijn in 't vervolg.

Bij het vallen van de avond op dien onvergetelijken eersten vrijdag in de Oogstmaand, zijn de meeste parochianen hun klok komen bezien en haar hun afscheid komen brengen. De groote meerderheid der bewoners had haar nog nooit gezien. Slechts een klein groepje ouderlingen wisten te vertellen over haar aankomst in het dorp, hoe zij met Maria-Jozef in 't midden van de kerk tentoon gesteld werd, hoe zij beide heerlijk versierd waren en plechtig gedoopt werden; en wat men niet vergeet: dat iedereen ze had mogen luiden in de kerk alvorens ze werden verheven. Al de vreemdelingen, die voorbijgingen evenals de vreemde werklieden, die naar huis keerden, kwamen zien en gingen zonder veel te zeggen hun weg voort.

Ook wilde men de beeltenis van Sint-Jan zien. Men kon niet verdragen dat deze naar den grond gekeerd lag. Daarom draaide men de klok half om, zoodat de beeltenis naar boven kwam en elkeen ze vereerde ... Ook klopte men met de hand op de klok, zoodat zij nog tamelijk luid weerklonk. 't Was als de laatste warme handdruk met dengene, die onmededogend losgerukt werd uit een geliefd midden. En terwijl de bezoekers over het plat getrapte gras de ronde maakten om St Jan, hoorde men dikwerf zeggen: willen wij ze wegslepen?... Zij ligt nog juist gereed. Kom laten wij samenspannen, wij krijgen het gedaan...

Tot in het eerste duister van den aangebroken nacht kwamen er bezoekers. De getemperde klanken verraadden hun handklop op 't gewijde en gezalfde metaal. Het dof geruisch stierf akelig en pijnlijk weg op 't kerkhof.

's Zaterdags, 8 oogst, kwamen reeds vroeg in den morgen nog bezoekers. Al de marktgangers kwamen nog even zien. Ook nog enkel anderen, waaronder Ernest Joris, de niet-pratikeerende kasteelbewoner.

Opvallend! Een onbekende had in het duister met krijt binnen in de klok geschreven: "Wie met klokken schiet, wint de oorlog niet". Goeie gevormde letters, wel een hand groot, op twee lijnen geschreven, met wit krijt. Ongeveer de helft van binnen de klok was beschreven. En alsof reeds een straal van hoop door al de droefheid flitste, had iemand met vluchtige hand, met kleinere letters, maar toch goed leesbaar, op den buitenkant van den rand geschreven, in volle letters: "Nog veertien dagen!". Die onbekende had de oorlogsfeiten gevolgd en wist dat de vijand in de laatste dagen veel tegenslag had gehad, ja veel klopp had gekregen.

Om 9 uur kwam de gekende camion opnieuw aan. Deze keer stegen er 16 werklieden uit, meestal dezelfde van gisteren, allen slordig en slecht gekleed. Een groep ervan laadde de kleine winde, balken en poutrellen en kabels in den camion, die met deze vracht en inzittenden verdween door de Daalstraat. Inmiddels bracht een andere groep werklieden de klok van het kerkhof tot voor de kerk. Haar kop rustte op den bovensten dorpel van het kerkhof. De binnenrand, waarvan de twee plaatsen door den klepel gepolijst als spiegels blonken in den zonnigen morgen, keek naar de kerkdeur. Dat was de laatste kortstondige rust der godgewijde klok op gewijde grond.

De werklieden die haar tot op die plaats hadden gebracht, gingen zonder fatsoen door malkaar liggen, in 't gras, voor het huis van Jan Busselen-Désiron, en rookten een cigarette.

De camion bleef niet lang weg. Fluks sprongen de werklieden recht bij het zien van zijn terugkeer. De groote winde werd eerst opgeladen, daarna nog eenige balken en eindelijk de klok. De camion stond vast aangeschoven tegen de dorpel van het kerkhof, en toch moesten ze veel moeite doen om de klok erop te krijgen. Nu lag ze niet meer. Ze stond. Dat is de mannelijke houding vol sterkte in het lijden. De werklieden kropen in den camion, namen plaats rechts en links op een grote balk en hielden de wacht. Een oogenblik daarna verdween alles door de Daalstraat. Er was niemand te zien, noch op het kerkplein, noch in de aangrenzende straten. 't Was kwart over elf uur, Duitse tijd.

's Namiddags om half twee, is de overste der onderneming komen inspecteren in den toren, nopens het ongeluk dat gisteren voorviel. 't Was een man van rond de 40 jaren. Hij was vergezeld door een camion vol werklieden, die wellicht moesten uitleg geven over het gebeurde. Ook het vernielde grafmonument Goosens-Lebeau werd bezichtigd.

De klok werd naar Sint-Truiden gevoerd. De eerstvolgende dagen na haar wegvoeren zijn nog eenige parochianen haar gaan zien. Om ze van de andere klokken te onderscheiden, had men er met groen verf op geschreven: "Binderveld". Op 25 oogst 1943 was zij er nog. Zij stond nabij de treinstatie in de afdeeling van het goederenvervoer, in open lucht, nabij de cimenten omheining, waar de tram naar Tienen loopt. Er waren nog zes zeer groote klokken, die door de groote afmetingen van hun boorden een vreeswekkend gezicht maakten.

De St-Jansklok werd aan de kerk bezorgd door pastoor Biesmans; werd gegoten te Leuven en vandaar verzonden op 10 juli 1875; zij woog 585 kilos en had 1546,16 Fr. gekost. De lijst der bijdragen van de parochianen werd bewaard: ze staat in dit gedenkboek. (?)

Afschrift van het dokument dat door bemiddeling van Z.E.Heer Deken Kubben van Sint-Truiden naar het Bisdome Luik werd gestuurd:

Klok, naam en ouderdom: de twee klokken zijn van 1875.

- de groote heet Sint-Jan den Dooper
- de kleine heet Maria-Joseph

Doorsnede en gewicht:

- de groote: doorsnede 97 cm, 584 kg.
- de kleine: doorsnede 76 cm, 300 kg.

Gieter: beide klokken werden gegoten te Leuven in 1875 door A.L.J. Vanaerschodt, major successor en A.L. Vandengheyn.

Versiering:

- Op de groote klok: beeld van Sint Jan den Dooper met kruiswimpel in de rechterhand en lammeke aan de voeten.
- Op de kleine klok: beelden van Maria Onbevlekt met uitgestrekte armen en van Sint Jozef, het Kindje Jezus op den linkerarm dragende.
- Beide klokken dragen in het bovendak dezelfde weelderige krans van doorengestregelde leliën en rozen.

Opmerking: de twee klokken munten uit door hun allerwelluidendste klank. Zij zijn zoo gepaard, dat zij slechts één geheel vormen. Wat melodieuze klankexpressie betreft zijn zij de schoonste en merkwaardigste van heel de omgeving. Pastoor Biesmans, die een begaafd musicus was, heeft de vorige, zeer oude klokken laten hergieten en dit pronkjuweel aan de kerk bezorgd. Daarop zinspelen de jaarschriften. Daarbij de versieringen: de beelden en vooral de stijgende en dalende guirlandes of arabesken zijn voortreffelijk schoon.

DE VERLAGING VAN DE POSTTARIEVEN IN 1946

Het Ministerieel Besluit van 16 mei 1946 bepaalde dat de posttarieven met 10% verlaagd werden.

Aan de basis van deze waarde vermindering lag de devaluatie die door de toenmalige Belgische regering onder leiding van Achiël Van Acker werd doorgevoerd. Het Ministerieel Besluit van 16 mei 1946 bepaalde dat de posttarieven met onmiddellijke ingang verlaagd werden met 10%. Het vervangen van de reeds gedrukte postzegels door nieuwe was door de naoorlogse omstandigheden niet aan de orde. De bestaande zegels dienden gebruikt te worden maar met een aanduiding van de waardevermindering.

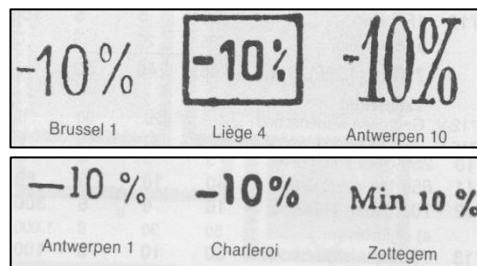
De postontvangers werden op donderdag 16 mei via dienstorder nr 20 op de hoogte gesteld van deze maatregel die van kracht werd op maandag 20 mei !

Via diezelfde dienstorder kregen alle postontvangers de opdracht hun voorraad postzegels en kaarten te voorzien van een opdruk – 10%. De dienstorder vermeldde verder dat de opdrukken dienden aangebracht te worden met een stempeltje met een maximum grootte van 15mm x 10mm, verdere beschrijvingen wat betrof vorm of letter type bleven achterwege.

De postontvangers dienden dus het stempel (bij voorkeur staal) te ontwerpen volgens eigen inzicht en in snel tempo iemand te vinden in de lokale handel voor de fabricatie ervan, met als logisch gevolg een grote variatie aan ontwerpen gebruikte materialen.

Verder bepaalde de dienstorder welke postzegels en kaarten mochten worden overdrukt

- postzegels van 1,50fr , 2fr en 5fr
- enkele postkaarten van 0,75fr en 2 fr
- dubbele postkaarten van 1,50fr en 4fr

Variatie van ontwerpen en gebruikte materialen

Opdruk Gellingen

Definitie: Belgische min 10 procent postzegels zijn Belgische postwaarden, die tgv van de bovenvermelde devaluatie een waarde vermindering van 10% ondergingen. Zowel postzegels als postwaardestukken (gele briefkaarten) vielen onder deze maatregel.

De tarieven onder de loupe genomen :

Port voor binnenlandse zendingen tot 15 gr

- met ingang op 15-09-1945: 1,50 fr
- vanaf 20-05-1946: 1,35 fr (-10%)
- verhoging vanaf 15-12-1948: 1,75 fr

Algemene opdruk zegeldrukkerij Mechelen

Postkaart 132 (1fr) met opdruk 23 (-10%) met bij-frankering van 1fr voor buitenlandse zendingen. Port voor deze zendingen met ingang op 20-05-1946 bedroeg 1,75 fr. De zegels van 1fr werden overdrukt als aanvullende waarden voor briefkaarten, bij gebrek aan corresponderende waarden?

Opdruk Nieuwerkerken (Limburg)

OPERATIE GUTT

Deze operatie was de aanleiding voor de verlaging van de posttarieven.

De Operatie Gutt of de Gutt-operatie is de naam van de muntsaneringsoperatie uitgevoerd in België na de bevrijding in 1944 en draagt de naam van de minister van Financiën Camille Gutt. Deze geldhervorming werd doorgevoerd met de besluitwet van 6 oktober 1944, verschenen in het Belgisch Staatsblad van 7 oktober 1944. De monetaire operatie had als doel de koopkracht van de Belgische burgers te garanderen door de geldhoeveelheid in te krimpen en de prijzen te stabiliseren. Daarnaast was het ook de bedoeling om de zwarte oorlogswinsten aan te pakken.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren de prijzen enorm gestegen door de grote schaarste aan allerlei levensmiddelen en de zwarte markt, wat ervoor zorgde dat de financiële toestand van het land dramatisch was. Tussen mei 1940 en oktober 1944 verdrievoudigde de totale geldhoeveelheid in België. Tegenover dit geld stonden echter niet meer goederen: de bezettingseconomie was een schaarste-economie, vooral het voedseltekort was nijpend en quasi-permanent geworden. Het was duidelijk dat deze grote inflatie een nefast effect zou hebben op de vredeseconomie. Er werd ook verwacht dat de aanwezigheid van geallieerde troepen in België na de bevrijding de inflatie nog ging doen toenemen.

Het plan bestond uit drie punten: de wisselcontrole, overheidscontrole op grote transacties en de omruiling van het oorlogsgeld tegen nieuw geld.

Tussen 9 en 13 oktober 1944 moest al het papieren geld in België omgewisseld worden bij de post of bij de bank. Ieder lid van het gezin kreeg maar nieuwe briefjes ter waarde van tweeduizend frank. Veertig procent van het overige vermogen werd geblokkeerd en de andere 60 procent werd op rekeningen geplaatst en geconverteerd in muntsaneringsleningen die op lange termijn werden terugbetaald. Alle waardepapieren, deposito's, aandelen en obligaties moesten eveneens ingeleverd worden voor vernieuwing. Het volledige roerende vermogen van de Belgen en het onroerend goed kon zo naar waarde geschat worden met het oog op de heffing van een belasting op het kapitaal. De geblokkeerde veertig procent werd vanaf november van dat jaar 1944 geleidelijk vrijgegeven. De zestig procent kon later dienen voor de betaling van belastingen. Er waren wel een paar 'achterpoortjes' om te ontsnappen aan de wet. Men kon bijvoorbeeld de aangifte van het roerend goed laten doen door minder gegoede derden of door sommige verenigingen zonder winstoogmerk (onder andere kloosters), die vrijgesteld waren. Daar deze operatie enkel gold voor grotere coupures kwamen steeg de hoeveelheid van 20 en 50 frank biljetten enorm. Omdat in september 1944 er

reeds bekend werd dat de muntsaneringsoperatie er aan zat te komen konden er al voorzorgen worden genomen. Wie veel geld bezat kon dit investeren in allerlei waardevaste goederen zoals juwelen, postzegels, uurwerken, kunst en antiek, piano's, fietsen, vensterglas, trein- en tramtickets en voedsel. Om technische redenen, vooral een gebrek aan schepen om de nieuwe in Londen gedrukte biljetten te transporteren, liep de operatie vertraging op. Met de sanering heeft Gutt ervoor gezorgd dat de totale geldhoeveelheid sterk werd teruggeschroefd en dat het gehavende vertrouwen in het geld werd hersteld. De geallieerden vroegen echter nog extra miljarden voor het beëindigen van de oorlog. Hierdoor werden de effecten van de saneringsoperatie deels teruggedraaid. Maar over het algemeen kan men stellen dat men de inflatie hiermee behoorlijk onder controle kreeg.

Bron Wikipedia

HET PALMTAKJE EN DE VOLKSGEBRUIKEN

(Buxus sempervirens)

Het takje van de palmboom (struik) wordt op verschillende wijze gebruikt bij volksgebruiken, zowel vroeger als nu. Denk maar aan Palmzondag, de palmprocessies in en rond onze kerken. Op Palmzondag worden palmtakjes gewijd in de kerk. Ze worden daarna op de graven gestoken.

Er is ook een gebed ter nagedachtenis van de overledenen. Een typisch Zuid-Limburg gebruik, in Vlaamse dorpen aan de taalgrens (Heks, Horpmaal, Mechelen-Bovelingen).

Het was paus Gregorius de Grote (690-706) die de ceremonie van de palmwijding en de processies regelde zoals we ze vandaag de dag nog kennen.

Het gewijde palmtakje was zo goed als een beschermengel. Het volk geloofde van oudsher dat het palmtakje een beschermende kracht had.

Voor zowel mens, dier en plant, zowel thuis, in de stal, als op het land.

Ze werden door de gelovigen in huis bewaard en kregen in de huiskamer een ereplaats achter het kruisbeeld. Men kwam ze tegen in schuur en stal; hele bussels werden boven de deur gestoken om er voor te zorgen dat de bliksem niet zou inslaan op de boerderij. De gewijde palm stond gelijk aan een gewijde kaars of wijwater.

Bij het bouwen van een nieuwe woning kwam het gewijd takje onder de drempel terecht, als ook onder de fundamenten van de nieuwe woning.

Ook dieren werden beschermd door een gewijd palmtakje. Zo werd een gewijd takje vastgemaakt aan het kopstuk van het paard, meer bepaald aan de oogkleppen van koetspaarden.

Was vroeger een boerderij ver van de kerk gelegen, dan werd het lijk naar de kerk gevoerd met paard en kar.

"Hij besproeit, en met gewijden Pallem speerst het peerd en stal, om de lijkvaart te bevrijden van gevaar en ongeval". (Uit Kerkhofblommen, Guido Gezelle (1830-1899).

Daarbij kruisigde de voerman zichzelf, paard en kar met gewijde palm.

Ook trekpaarden op de boerderij kregen een gewijd palmtakje.

Als op Palmzondag de dieren voor het eerst naar de wei werden gebracht, dan werden ze met een in wijwater gedrenkt palmtakje gezegend.

In de streek van Tongeren maakte men in de zestiende eeuw van palmhout amuletten, die men om de hals van de mens droeg om niet behekst te worden.

Op het land terwijl de boer met grote stappen over zijn veld schreed, stak hij in vroegere jaren op Palmzondag op de vier hoeken van zijn akkers een palmtak in de grond. Soms nog een takje in het midden, als herinnering aan de vijf wonden van de zaligmaker. Zonder stil te staan bad hij daarbij hardop:

Ik plant u hier.
In den dauw des hemels.
En in de vettigheid der aarde
Dat God u zegene en beware.

Gelijktijdig met dat gebed trok de boer een kruis met het palmtakje in de aarde; in het midden plantte hij dan het palmtakje.

De verre voorlopers van onze palmtakjes waren de hazelaartakjes.

De hazelaartakjes werden door onze voorouders niet alleen gebruikt om in het lentevuur te werpen, maar ze werden ook op pas gezaaide akkers gestoken om de vruchtbaarheid van het land te bevorderen. In Heks werd op Sint-Marcus (25 april) een palmtakje op de hoogste bonenstaak gestoken ter bescherming tegen de mussen.

Een palmtakje werd ook in de auto achter de spiegel gestoken, Ook gebruikte men een palmtakje om een dood lichaam te besprenkelen met wijwater.

Auteur Valley Jos

BINDERVELD IN 1763: DE VERKOOP VAN DE GEMEENTELIJKE ACHTERMAAT

Rombout Nijssen

Op 2 september 1763 organiseerde notaris Laurens Hubar van Sint-Truiden de openbare verkoop van het nagras van de gemeente Binderveld. In Binderveld had de gemeente immers recht op de tweede snede van het hooigras. Nadat de eigenaars of pachters van de beemden er de eerste snede gemaaid en gehooïd hadden, had de gemeente het recht om het gras dat er daarna weer groeide door de dieren van de inwoners te laten afgrazen of te wachten tot het nagras volgroeïd was en het dan te laten hooïen.

In 1763 werd beslist dat het nagras ten voordele van de gemeentekas verkocht zou worden. De twee burgemeesters van dat jaar, Huijbrecht Willems en Wouter Franssens, hadden op de kasteelkapel van Binderveld en in de naburige dorpen brieven aangeplakt waarop de openbare verkoop op 2 september werd aangekondigd. Bovendien had de belleman van Sint-Truiden ook daar aangekondigd dat alle geïnteresseerden op 2 september welkom waren in Binderveld om daar mee te bieden of te zien hoe het gras *ofte achtermate* op de gemene broeken in Binderveld verkocht zou worden.

Om negen uur begon de notaris *met luijder stemme de conditiens* voor de verkoop voor te lezen. In de eerste plaats werd bekend gemaakt dat er per vijf stuivers gehooft moest worden (art. 1)¹. Indien twee geïnteresseerden gelijk zouden bieden, en het niet duidelijk zou zijn wie het hoogste bod voor een bepaald perceel had uitgebracht, dan zou dat perceel opnieuw ingezet worden (art. 9). *Vremdelingen*, kopers die niet in Binderveld woonden dus, moesten dadelijk het schrijfgeld en de helft van het bedrag dat zij geboden hadden vereffenen, of iemand met bezittingen in Binderveld zou zich voor hen garant moeten stellen (art. 7). Mocht er na de openbare verkoop en voordat er gehooft kon worden onverhooft *eenige schade ofte abuses* voorvallen aan de hooilanden, dan moest de koper het daarmee doen, zonder daarvoor nog op een prijsvermindering te mogen rekenen (art. 10).

Voorts was het zo dat iedere koper zijn kavel of kavels volledig betaald moesten hebben voordat hij het gras of hooi mochten wegvoeren. Wie dat toch zou doen, zou *dobbel schrijfgeld* moeten betalen, en zou zich zelfs blootstellen aan gerechtelijke vervolging wegens *attentaet* of diefstal (art. 2). De betalingen zouden in Sint-Truiden moeten gedaan worden, ten kantore van de notaris, die daarvoor *goede ende valide quittance* zou afleveren (art. 3). Boven de koopsom zouden de kopers aan de notaris nog een schrijfgeld van 5 oorden per gulden, of 6,025 %, moeten betalen voor de kosten die aan de organisatie van de openbare verkoop te pas waren gekomen (art. 4).

De kopers moesten hun hooi binnen de veertien dagen na de verkoop wegvoeren, *tensij het weder sulcx absolutelijck niet toe en liet*, in welk geval met de dorpsmeesters besproken moest worden hoelang het hooi mocht blijven liggen (art. 5). Wie zijn hooi niet tijdig zou betalen of wegvoeren, verloor daardoor zijn rechten. De gemeente zou het dat hooi dan opnieuw mogen verkopen of het anderszins te gelde maken. Wat het dan meer zou opbrengen, zou ten voordele van de gemeentekas zijn, terwijl een eventuele minderprijs door de oorspronkelijke bidder of zijn garant moest bijgepast worden (art. 8). Nadat het hooi weggevoerd zou zijn, zouden de gemeentenaren van Binderveld daar alsnog hun dieren mogen laten grazen (art. 6).

Nadat hij deze *conditien* had voorgelezen begon de notaris de percelen af te roepen, en konden de geïnteresseerden bieden. In totaal werden er 36 percelen nagras aangeboden, waarvan vijftien in het Kelsbroek, elf in het Voorste Broek, vier op land van de kasteelvrouw van Binderveld, twee op land van Peeter Michiels, drie op land van Jan Livesoens, en één op grond van Gaspar Van de Poel. Het nagras op de vijftien percelen in het Kelsbroek werd verkocht voor 91 guldens en 10 stuivers, de opbrengst van het Voorste Broek bedroeg 104 guldens en 15 stuivers, en het gras op de overige percelen werd verkocht voor 107 guldens en 10 stuivers. In totaal mochten burgemeesters Willems en Franssens zich dat jaar verheugen in 303 guldens en 15 stuivers extra inkomsten voor de gemeentekas.

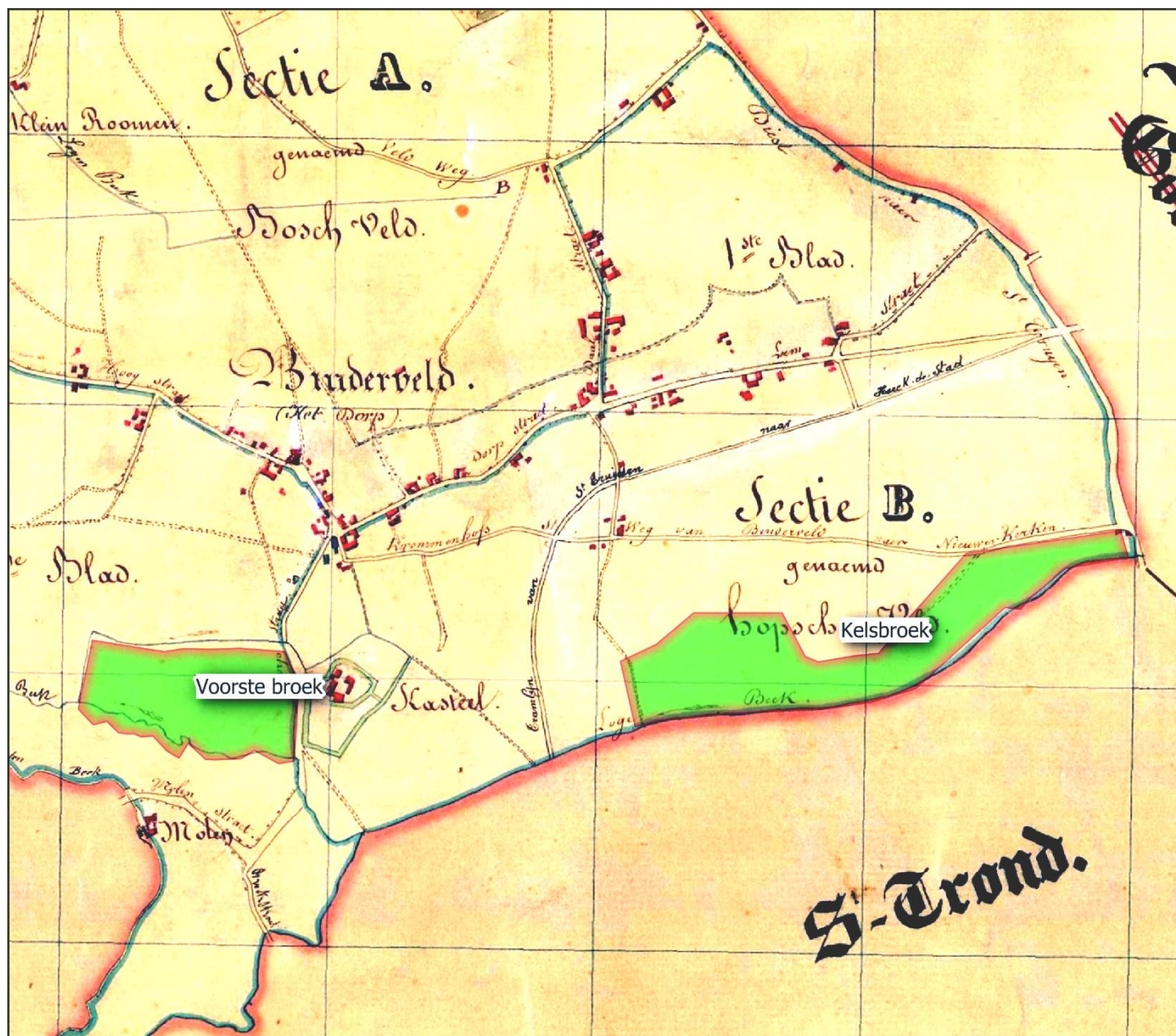
Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, Verzameling minuten en repertoria van notarissen, nr. 2381.

Conditien ende voorwaerden waerop d'eersame Huijbrecht Willems ende Wouter Franssens, moderne dorpmeesters van Bindervelt, in name hender gemeijnte naer voorgaende affixiens van billetten op de cappelle castrael van dito Bindervelt ende der naestgelegene dorpen, ende publicatie gedaen binnen de stadt St. Truijden door den belleman aldaer, publieckelijck ten meestbiedende met parceelen sullen vercoopen het gras ofte achtermate staende uijtgewassen op henne gemeijne broecken onder dito Bindervelt gelegen ende signantelyck op het Kelsbrouck ende Voorstebrouck.

Eerst is conditie dat nimant sal meugen minder hooghen als met vijff stuijvers Brabants temael.

¹ Geldbedragen werden in de achttiende eeuw uitgedrukt in guldens, stuivers en oorden. Een gulden was 20 stuivers waard, en in een stuiver gingen 4 oorden.

Twee: geenen cooper en sal meugen eenigh gras van den grondt affvoeren, tensij hij sijnen coop ofte coopen ten vollen betaelt heeft, op poene van attentaet, en op poene van dobbel schrijfgelt te betaelen.

Kadasterplan van Binderveld, 1845. De tramroute en het nieuwe stuk Leemstraat werden op de kaart aangevuld. Het Kelsbroek en het Voorste Broek zijn aangeduid.

Drij: de betalinge sal moeten geschieden in handen mijns notaris tot St. Truijden alleen, denwelcken hun daarvan sal leveren goede ende valide quittantie.

Vier: de coopers sullen boven de coopenningen instantelyck in de selve handen noch moeten betaelen van iederen gulden ende guldensgelanck van hunnen coop ofte coopen vijff orden, soo voor die billetten, affixiens derselve, opstellen der conditien, vacatiens als andersints, sonder daervoor iet aen de principaale coopenningen te meugen corten.

Vijff: het gecoght gras sal moeten gemajet ende van die bempden affgevoert worden inwendigh vierthien daghen, tensij het weder sulcx absolutelijck niet toe en liet, in welcken gevalle de coopers de permissie van langer te blijven sullen moeten van de dorpmeesters becomen.

Ses: het grass afgemajet ende affgevoert sijnde, sal de paturagie blijven tot profyt ende gebruik der gemeijntenaeren.

Seven: de vremdelingen sullen moeten voor hunne cooppenningen stellen eenen goeden ende suffisanten cautionaris onder dese jurisdictie bedwanckbaer, ofte instantelijck boven het schrijffgelt namptiseren de helsicht van den prijs van hennen coop oft coopen.

Acht: soo wanneer iemant der coopers in faute verbleeff van sijn gecoght gras binnen den gestatueerden tijdt te betaelen, te majen ende te vervoeren, sal het aen de vercoopers vrij sijn het selven sonder eenige formalitijten van recht te moeten gebruikken, wederom op een nieff te vercoopen, op alsulcke maniere als sij sullen raetsaem vinden, en wat het meerder sal comen te gelden, sal wesen tot profijt der gemeijnte, en wat minder, sal men op den persoon des coopers, sijnen cautionaris ofte genamptiseerde penningen aequi principaliter et in solidum meugen verhaelen met prompte ende parate executie als voor princepenningen ende gabellen.

Negen: indien in het hooghen eenigh abues voorquamp, ende twee ofte meer het selven parceel pretendeerden, sal men denselven coop weder op een nieff insetten en wat het meerder sal comen te gelden sal wesen tot profijt der gemeijnte.

Thien: sij het saken naer het houden van desen coop eenige schade ofte abues aen het gecoght gras quame voor te vallen, sulcx sal wesen tot laste van den coopere, sonder iet ten dien eijnde te connen corten ofte wederheijsschen.

Op heden desen tweeden septembris des jaers xviic drij en sestigh, ten negen uren 's morgens, dese conditiens door mij ondergescreven notaris in presentie van menighvuldige getuijgen publiceelijck met luijder stemme voorgelesen sijnde, hebben wij beginnen t'exponeren ende aff te roepen, ende is verbleven als volght:

In 't Kelsbrouck

n ^o 1. Roland Van den Bosch	4 - 5 - 0
2. Wouter Franssens	5 - 5 - 0
3. Guilliam Claes	5 - 15 - 0
4. Jan Joris	8 - 5 - 0
5. Christaen Christiaens	7 - 0 - 0
6. Jan Moors	6 - 5 - 0
7. Henrick Smissen	8 - 5 - 0
8. Arnold Van Mechelen	5 - 5 - 0
9. Gaspar Gubel	6 - 10 - 0
10. Peeter Wauters	6 - 15 - 0
11. Jan Jacques	7 - 5 - 0
12. Jan Jacques	6 - 0 - 0
13. Francis Ceux	3 - 15 - 0
14. Christiaen Christiaens	4 - 5 - 0
15. Gilis Derneven	6 - 5 - 0

7. Joannes Michiels	9 - 0 - 0
8. Geert Schurmans	6 - 10 - 0
9. Geert Schurmans	7 - 0 - 0
10. Wouter Franssens	7 - 10 - 0
11. Francois Marguelier	6 - 5 - 0

Van mevrouw de Bindervelt

n ^o 1. Marten Derneven	9 - 5 - 0
2. Gilis Derneven	8 - 15 - 0
3. Renier Haijen	10 - 0 - 0
4. Arnold Natus	10 - 0 - 0

Van Peeter Michiels

n ^o 1. Peeter Mellen	6 - 10 - 0
2. Pierre Claes	7 - 0 - 0

Van Jan Livesoens

n ^o 1. Huijbrecht Willems	9 - 0 - 0
2. Gaspar Van de Poel	15 - 10 - 0
3. Francis Preudhoms	11 - 0 - 0

Voorste Brouck

n ^o 1. Herman Thialants	12 - 0 - 0
2. Geert Schurmans	11 - 10 - 0
3. Cornelis Van Rutten	14 - 15 - 0
4. Cornelis Van Rutten	10 - 0 - 0
5. Guilliam Roosen	11 - 15 - 0
6. Wauter Franssens	8 - 10 - 0

Henri Appeltans een plecke kemp van

Gaspar Van de Poel	20 - 10 - 0
--------------------	-------------

Aldus geexponeert, gehooght ende verbleven op date soo boven ter presentie ende overstaen van de coopers ende menighte andere getuijgen.

Quod attestor, Laurens Hubar, notarius immatriculatus ad praemissa requisitus in fidem subscripsit.

OPEN MONUMENTENDAG 1989

Beste lezer,

Heemkunde Nieuwerkerken is op zoek naar de reden voor de aanmaak en uitreiking van deze medaille.

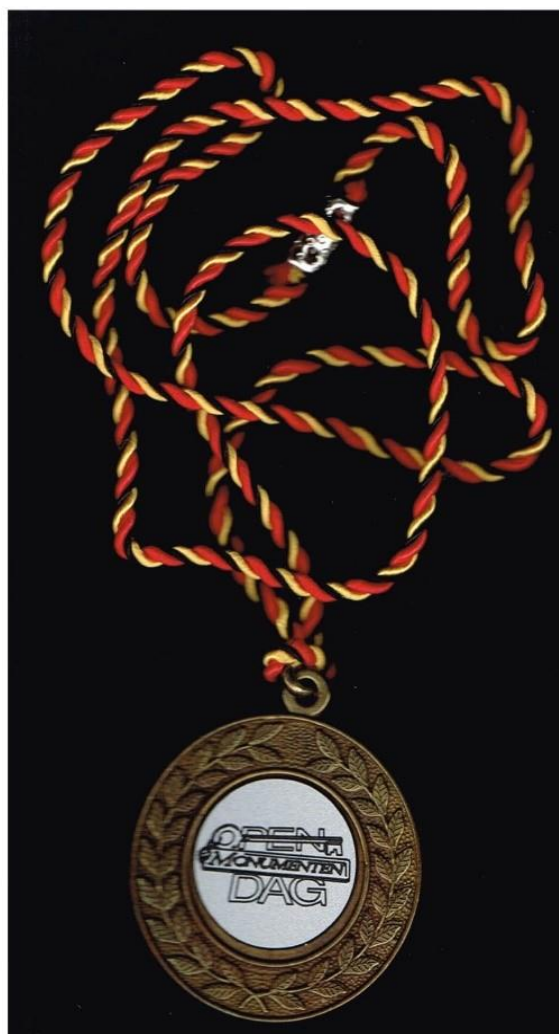
Gaat het om een herinneringsmedaille voor deelnemers of medewerkers van de eerste Open Monumenten dag in 1989? Navraag bij de organiserende instelling heeft tot op heden geen sluitend antwoord opgeleverd.

Was er aan de betreffende OM dag een wedstrijd verbonden?

Werden de medailles om een bepaalde reden uitgereikt door provincie of gemeentebestuur?

Mocht u op een van deze vragen een antwoord hebben of herinnert u zich nog iets van de betreffende OM dag dan graag een seintje naar heemkunde.nwk@telenet.be of 0499 735674

Alle informatie word in dank aanvaard.

HEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
16de Jaargang – September – Oktober 2020

Redactie- en coördinatieadres:
Valère Grauwels, Molenstraat 9, 3850 Nieuwerkerken

ISSN 2295-3531

DE DEPORTATIES NAAR DUITSLAND.

1914 – 1918

Om de uitputting van zijn effectieven tegen te gaan, en mannen, tot dan toe *gedurende de bezetting* van België in industriële en economische diensten werkzaam, aan de legerdienst terug te schenken, was Duitsland op het gedacht gekomen al de beschikbare werkkrachten van het land in te lijven, ten bate van zijne economische en militaire mobilisatie.

Bij besluit van het Duitse G.H.K. van de 3de oktober 1916, werd de deportatie van werkloze burgers bevolen. De Duitse overheid stelde dit besluit voor als een maatregel tot openbare orde en zedelijk welzijn, om te verhelpen in de zware crisis van de werkloosheid, die er toen heerste. Feitelijk was het zij zelf, die de Belgische arbeidersklasse tot de werkloosheid gedoemd had en met het rijke België te beroven van zijn voorraden, grondstoffen, zijn landbouw- en nijverheidsmaterieel, er de financiële handel en landbouw stil te leggen.

Niet alleen de werklozen werden gedeporteerd, de weerbare burgers werden weggehaald zonder rekening te houden met hun sociale stand, hun middelen van bestaan, hun familietoestand en hun ouderdom (mannen van meer dan vijfenvijftig jaar, renteniers, kleine burgers en werklieden werden opgeëist en ontrukkt van hun werk enz....)

Deze wegvoeringen werden op zo'n onmenselijke wijze gedaan dat onze bevolking nog lang die tonelen van wanhoop in 't geheugen zullen bewaren. In principe kon iedereen gedeporteerd worden, tenzij als men het tegendeel kon bewijzen. Doch, terwijl er geen enkele regelmatige rechtsmacht bestond om dit bewijs te onderzoeken stonden onze ongelukkige landgenoten machteloos blootgesteld aan de willekeur van officieren en afgevaardigden van de aanwervingsburelen.

Onderstaand uittreksel uit een officieel bericht werd op 12 november 1916, door generaal Hurt, gouverneur van Brabant aan de burgemeesters van de provincie gezonden. Het gaf een idee van hoe de Duitse overheid het besluit, dat de deportaties organiseerde verstond en toepaste: *"De Duitse administratie"* zegt het bericht *"heeft noch de tijd, noch de middelen om inlichtingen in te winnen over de toestand van iedere persoon ..."*

In Duitsland waren de ongelukkige gedeporteerden onderworpen aan een nog verschrikkelijker regiem dan de krijgsgevangenen. Bij hun aankomst werden zij opeengedrongen in schiftingskampen, waar men ze de slechtste behandelingen deed verduren, om ze te dwingen zogenaamde *"vrijwillige"* werkcontracten te ondertekenen, die dan *"overeenkomstig waren met het volkenrecht"* toelieten ze te doen arbeiden in munitiefabrieken. Allen weigerden, velen weigerden zelfs om 't even welk werk te doen. Sommige waren zo uitgeput door de honger en de slechte behandelingen dat ze toe gaven! Zij namen werkgereedschap aan, maar bleven halstarrig weigeren een *"arbeidscontract"* te ondertekenen.

Om te trachten de openbare bevolking in Duitsland, in bezet België en in de omliggende landen, over het lot van de gedeporteerden Belgen te bedriegen, deed de Duitse regering, in door haar betaalde kranten valse brieven opnemen, die zogezegd van Belgische arbeiders uitgingen en hun tevredenheid betuigen over de zorgen, die zij ontvingen en vooral over het eten. Doch iedereen, in bezet België, wist genoeg van wie deze valse brieven uitgingen en onze mannen lieten zich slechts deporteren door dwang en geweld. Daar al de brieven van de gevangenen door de Duitsers gecensureerd werden, gebruiken zij soms fijne en vermakelijke listen om aan hun families de waarheid te laten weten.

Zo schreef een man aan zijn vrouw: *"Ik werd zo goed behandeld als de kostgangers van de heer x ..."*. Nu, heer x ... kweekte varkens aan. Een Waal hemelde 't regiem op, waaraan hij onderworpen was en tekende: *"J. Amintie"* (J'ai Menti - ik heb gelogen). Een ander sprekend over zogezegde makkers die bij hem waren, schreef: *"Navoi, Purin, Onno, Hapeto"*. (N'envoyez plus rien, on nous prend tout - zend niets meer, men neemt ons alles af!).

"Tekenen" was, in hun ogen, zich gewonnen geven voor de vijand. Maar een groot aantal van deze ongelukkigen konden het regiem van industriële slavernij, waaraan Duitsland ze onderwierp niet uitstaan. Talrijk waren deze, die er aan bezweken of die, gans uitgeput terug naar huis gezonden werden. Hun gezondheid was in enkele weken zo erg achteruit gegaan dat hun familie ze nauwelijks nog herkende bij hun terugkomst.

Duitsland zal door de eeuwen heen, onder zijn andere schandvlekken, eerst en vooral deze dragen van de wraakroepende deportaties van de Belgische burgers gedurende de bezetting van ons ongelukkig vaderland.

Rond de 4° december 1916 was het ook een zwarte dag voor de bevolking van onze gemeente namelijk werden er ook toen verschillende mannen weggevoerd naar Duitsland. Hier een gedeelte lijst van namen: Graulus August, Celis Antoon, Meeus Alfons, Lassaut Gustaaf, Vandemeeren Emiel en Josef, Jeuris Jef, Ruymen Fons, Pels Leopold, Engelen Gerard, Bonné Leopold, Paesman Alex, Smets Guillome, Vandekerkhof Edeward, Pacolet Gustaaf, Bries Felix, Sauwens Hubert, Neven Lambert en nog vele anderen.

Volgens gegevens zijn er in Nieuwerkerken zeventien jonge mannen ontvoerd en in Kozen twaalf mannen. Drie jonge mannen van Nieuwerkerken hadden veel geleden en zijn lang ziek geweest.

In Binderveld zouden er het zes jongens zijn geweest. Ze hadden in verschillende kampen gezeten en moesten werken. Ze hadden daar ook veel armoede en ontbering geleden en zelfs mishandelingen ondergaan. Na hun vrijlating en bij hun thuiskomst is één jonge man plotseling overleden en een jonge man zeer ziekelijk geworden.

De mannen van St-Truiden, Zepperen, Ordingen, Brustem, Mielen, Kerkom, Buvingen, Muizen, Gingelom, Velm, Halmaal, Wilderen, Gorseem en nog andere gemeentes waren bijeengeroepen geweest in de kazerne. Meer dan 1600 mannen waren rond 10 uur tegenwoordig. Slechts om 12 uur begon de "keuring" door twee Duitse geneesheren, die moesten onderzoeken of men goed genoeg was om naar Duitsland te gaan. Om 17 uur 's avonds trokken 1400 mannen tussen een dubbele haag Duitse soldaten naar het station. Er was een order gegeven dat gedurende de dag geen mens op de straat mocht verschijnen. De stad leek wel op een kerkhof van 7 uur 's morgens tot 19 uur 's avonds. Door de vensters zagen de vrouwen en de kinderen hun mannen, zonen en vaders naar de slavernij vertrekken.

Velm:

Van Velm waren er 32 mannen ziehier hun namen: Arthur Libens, Domien Brouckaers, Arthur Lambrechts, Guillaume Marzée, Guillaume Tassens, Theo Lindekens, Emile Lonnen, Georges Basteyns, Prosper Lenaerts, Antoine Muis, Emile Tilkens, Hubert Wijnants, Joseph en Henri Wiame, Jan en Jules Digneffe, Alexis en Jos Vanderyken, Petrus Haan, Jos Mievis, Camille Godfrenon, Emiel Sterkendries, Petrus Kempeneers, Fernand Boonen, André Ruilofts, Henri Kempeneers, Louis Jansens, René Rouen, August Poelmans, Oktaaf Odeurs en Albert Houtecler is in Duitsland overleden de anderen zijn teruggekeerd, er zijn nog twee mannen gestorven aan de griep bij hun thuiskomst. Enige mannen zijn vroeger thuisgekomen van Duitsland, ze hadden veel ontberingen doorstaan dat ze haast niet meer te herkennen waren. Ze kregen te eten bv. Bietensoep, gedroogde pulp en weinig brood, men kreeg 8 mark voor 14 dagen slavenwerk, vele lagen in hospitalen ziek.

Mielen-Boven Aalst:

In Aalst waren er 45 weggevoerden waaronder August Ruppel, Armand Menten en Pierre Coelmont. Ze waren studenten aan de middelbare school. Bij hun vertrek hadden zij zich allen moedig en bewonderenswaardig gedragen. Op de trein riepen zij onophoudelijk "Leve België" en zongen de Brabançonne en de Vlaamse Leeuw.

Nog enkele namen die niet hierbij mochten ontbreken: Nestor Bollingh, Alois en August Bergers, Adolf en Albert Dams, Gustaaf en Clement Sterken, Arthur Daenen, Georges Tachelet en Edgard Daniels, de meesten hadden in de gevangenis gezeten en zijn enige maanden later allen teruggekeerd.

Zepperen: |

In Zepperen waren er 51 jongens ontvoerd en 13 mannen die vroegtijdig zijn teruggekeerd.

Sint-Truiden:

In St-Truiden waren er 48 mannen. Deze zijn allen teruggekomen behalve Vansimpsen Pieter, 22 jaar oud, hij was in Duitsland verongelukt. In Bevingen en de Sint-Lambertusparochie zijn er 7 mannen weggevoerd en allen behouden en terug gekomen. Nog een paar namen die tot de gemeente St- Truiden behoren: Wouters Mathieu, Dekkers Max, Coopmans Karel en Roosen Jef.

Wilderen:

In Wilderen waren er ook verschillende mannen naar Duitsland gestuurd, waaronder Cordonnier Jos die er op 24 januari 1917 in een kamp is overleden.

Melveren:

In Melveren werden 35 mannen ontvoerd waaronder: Jacques Josef, Vaes Henri en Dehaes Felix en August.

Gingelom:

In Gingelom waren 30 jonge mannen weggevoerd allen zijn terug gekeerd. Eén jonge man is na zijn thuiskomst aan zijn ontberingen overleden.

Brustem:

Hier werden er 55 mannen weggevoerd. In Duitsland tijdens het werk is Stiers Theophiel onder ene zware last gekomen. Herman Vanmechelen werd doodgeschoten, dit toen hij in een nacht voor hem en zijn gezellen uit honger brood ging halen bij een Russische krijgsgevangenkamp bij Wittenberg.

Groot-Gelmen:

In Groot-Gelmen werden er 26 mannen ontvoerd. Onder die mannen was Vanbrabant Camille 19 jaar oud bij een werkongeval omgekomen. Drie mannen zijn teruggekomen en rond 1 januari 1917 en andere tussen juli en augustus 1917.

Mechelen-Bovelingen:

In deze gemeente waren er 4 jongens ontvoerd namelijk de twee gebroeders Clement en Pieter Vandensavel, Henri Missotten en Michel Cent.

† Jos Verheyden

UIT DE OUDE DOOS...

Artikel uit het familiemagazine "Publiek" jaargang 1984 over een zangavond die plaatsvond in 1934 te Nieuwerkerken.

Nieuwerkerken

— EEN WELGELUKTE ZANGAVOND. — *In het lokaal van Jozef Ruymen, dat prachtig versierd, verlicht en verwarmd was, ging verleden zondag om 5 uur een welgelukte zangavond door, gegeven door de "Troep van Sevilla". Madelaine en Maurice speelden prachtig spel. Jef en Miel waren helemaal in hun rol.*

Jeanne zong heerlijk schoon en Georges deed het wonderwel. Deze troep jeugdige zangers heeft het ver gebracht. De overtalrijke bezoekers hebben heel den tijd aangenaam genoten, niet enkel van een lekkere pint en zacht geurende sigaar, maar vooral van den schoonen zang en het fraaie muziek.

Morgen avond van 6 tot 9 uur geeft de Werkersbond ook een zangavond in hetzelfde lokaal van Jozef Ruymen. Hij heeft de zoo welgekende zangvereniging: "De Demergalm" van Hasselt verzocht, die ons door zijn talrijke kluchtliederen, alleen- en tweezangen met begeleiding van piano en orkest in een vroolijke stemming zal brengen. Al de zangers, die op de planken komen, zijn gekostumeerd. Deze gezellige avond duurt drie uur, met twee tussenpoozen van een kwartier. Schoolkinderen worden niet toegelaten. Voor een verfrissing zal worden gezorgd. Wie dus nogmaals van een prettigen avond wil genieten, gaat morgen een paar uurtjes doorbrengen in gezegd lokaal. Het inkomgeld is één frank.

DOOD VAN DEN EERW. P. ALEXIS SENDEN.

Uit "De Stem van Haspengouw" van zaterdag 3 maart 1906. Bezorgd door Etienne Vanoirbeek.

Deze lijkrede, uitgesproken door E. H. Pastoor Grouwels, wordt hierna afgedrukt zoals toen genoteerd, in de tijdsgeest van toen, vooral ten aanzien van het toenmalige Belgisch Congo.

Verleden Donderdag, had te Cosen, onder een overgrooten toeloop van volk, de plechtige lijkdienst plaats van den Eerwaarden Pater ALEXIS SENDEN, missionnaris van de Congregatie van het Onbevleete Hart van Maria, na eenen harden apostolischen arbeid van bijna twaalf jaren in Opper-Congo overleden, in den ouderdom van 49 jaren.

Na de Mis beklom de E. H. Pastoor Grouwels, van Cortenbosch, den kansel, en sprak ter gedachtenis van den dierbaren overledene priester, de volgende schoone lijkrede uit, die, in 't kort ja, maar op treffende wijze het schoone, het moeilijke, het bij God zoo verdienstelijke apostelwerk van den priester missionnaris van Cosen schetste.

Consummatus in brevi explevit tempora multa.

Weinige jaren geleefd hebbende heeft hij veel tijds vervuld.

Boek der wijsheid, 4e h., 13e v.

Eerwaarde Heeren, geachte Toehoorders,

Mij is de taak opgelegd bij dezen plechtigen zielendienst van den Eerw. Pater Josephus-Alexis Senden, over eenige dagen in den Heer overleden op de missie van Sint-Trudo, in den verren Congo, eene lijkrede over dien grooten man Gods voor te houden. Wel niet, voorzeker, om uwe gemoederen tot grootere treurnis over dezen dood op te wekken, wijl wij allen zeer vast betrouwen, dat zijne schoone priestersziel reeds in den Hemel eene overrijke belooning geniet, maar eerder, om u, door zijn voorbeeld, te toonen wat een eenvoudige geloovige durft ondernemen en vermag uit te voeren ter eere van God en ter zaligheid der zielen, als hij, gehoor gevende aan de roepstem des Heeren, edelmoedig met de goddelijke genade tracht mede te werken.

De parochie Cosen, overal gekend om hare gehechtheid aan den katholieken Godsdienst, had de eer de geboorteplaats te zijn van den Zeer Eerw. Pater missionnaris Joseph-Alexis Senden, den 31 Mei 1857. Alexis had het geluk de jongste zoon te zijn van zeer godvreezende ouders, die hem van de prilste jaren, de liefde tot God en de vrees voor het kwaad, zoo door hunne lessen als door hunne voorbeelden diep in het hart wisten in te planten. Het is ons allen overbekend, dat de goede God hem, evenals aan zijne achtbare broeders, eenen geweldigen aandrang in het hart had gedrukt om, zonder eenig gevoelen van eigenbelang, zooveel mogelijk nuttig te zijn aan den evenaaste. Ja, 't is grootelijks aan deze edelmoedige naastenliefde te danken, dat hij den moed en de sterkte heeft gevonden, om zijne krachten, om zijn leven voor het welzijn van den evenmensch op te offeren.

Na, in zijne kinderjaren, met vlijtig ter school te gaan, eene genoegzame geleerdheid te hebben opgedaan voor eenen boerenjongen, greep hij op den ouderdom van 14 jaren alle slag van handwerk aan. Hij was vernuftig, sterk, behendig en ondernemend; daarbij inschikkelijk, gediensig, gezellig, ja, zelfs boertig; bovenal toch was hij godvruchtig en onberispelijk van gedrag, en zoo werd hij van God en van de menschen bemind. Zoo bleef Alexis voortleven bij zijne ouders tot op den ouderdom van 27 jaren.

Indien de gewone tijd, waarop de goddelijke Voorzienigheid zijne levieten tot den priesterlijken staat roept, de ouderdom is van rond de 14 jaren om ze zoo de gelegenheid te laten hunne twaalfjarige

voorbereidende studiën tot het priesterschap te doen, dan heeft de Alwijze God eene uitzondering gemaakt aan dezen regel, ten opzichte van onzen diepbetreurden Alexis.

Alexis is een van die werklieden welke de Heer van den wijngaard in dezen wijngaard werken zond, niet in den vroegen morgen, niet om 3, noch om 6, noch om 9 ure, maar wel om 11 ure, dat is, laat op zijn leven, maar die daarom niettemin de volle belooning van den dag ontvangen heeft. (Matth., XX.)

Alexis goddelijke roep tot den staat van priestermismissionaris was wonderlijk. Deze gebeurtenis heeft Hij mij ooit zelf verteld:

«Op een winteravond,» zegde hij, «toen ik reeds 27 jaren oud was, nam ik eens uit eene kast, bij mijne ouders, een klein boek in het Fransch geschreven. Ik las daarin op goed valle het uit, en alhoewel ik maar hier en daar een Fransch woord verstond, begreep ik gansch duidelijk dezen zin uit het Evangelie overgenomen: »

“Heft uwe oogen op, en ziet hoe de oogst aan 't rijpen is. De oogst is overvloedig, maar er zijn te weinig arbeiders.”

«Niet enkel, » voegde hij er bij, «begreep ik dezen zin, maar ik begreep aanstonds, dat die overvloedige oogst de verlaten heidenen waren van den Congo en dat de Heer mij riep als werkman, om in den Congo, in zijnen zielenoogst, te gaan arbeiden.»

Van stonde af, werd dan zijne ziel aangegrepen door eene onwederstaanbare en onverzettelijke gedachte: alles te verlaten om zich den Heere Jesus teenemaal toe te wijden.

Vele anderen wellicht, verschrikt bij de overgrootte en heldhaftige opofferingen, die de uitvoering van deze opvatting onvermijdelijk vraagt, zouden voor die goddelijke en klare roepstem doof gebleven zijn, en, den laffen jongeling van het Evangelie gelijk, aandie genade verzaakt hebben.

Alexis niet: daartoe is zijne liefde tot God te rechtzinnig, zijn hart te edelmoedig, zijne naastenliefde te vurig. Het moge hem nog zoo moeilijk, ja, onmogelijk schijnen : God wil het, hij wil het ook : hij zal, hij moet priester-missionaris worden.

Bedenkt nochtans welke moeite, welke opofferingen, welke vernederingen het hem gaat kosten! Hij is reeds 27 jaar oud en ongeleerd! Zal hij op dien ouderdom nog ergens in een Seminarie aangenomen worden? Welke hartgrievende betwijfeling! Hij moet alles, alles verlaten, vader, moeder, zuster, broeders, huis, land, bedrijf, geboorteplaats, vaderland. Hij, groote jongen van 27 jaren, moet naast kinderen van elf jaren op de schoolbanken gaan nederzitten en dan, minder geschikt om te leeren dan deze, door hen voor botterik en lomperd bespot en begekt worden.

Niets nochtans is in staat hem van zijn heldhaftig besluit af te schrikken. Na beurtelings bij den Eerw. Heer Germanes, kapelaan te Cortenbosch, en bij zijnen Eerw. broeder, leeraar aan de Normalschool, te St-Truiden, eenige kennissen in het Latijn en in andere leervakken te hebben opgedaan, vertrekt de edelmoedige student naar Turnhout, om er in de apostolieke school zijne letterkundige studiën te voltooien. Na drie jaren van taaien arbeid heeft hij er zijne humaniora meesterlijk doorleerd. om, aangenomen zijnde in het Missiehuis van Scheut, vervolgens zijne hogere studiën van wijsbegeerte en godgeleerdheid aldaar en te Leuven te voltrekken.

Reeds ten jare 1894, oud zijnde 37 jaren, wordt bij priester gewijd in de maand Juli, om, hetzelfde jaar, in September, naar den Congo te vertrekken en er zijn vruchtbaar apostolaat aan te vangen.

Hoe nu gewagen van Alexis' apostolische loopbaan bij die talrijke wilde volkeren van den Congo? Hoe spreken van den honger en den dorst die hij er zoo blijgezind uit liefde voor Jesus heeft geleden?

Hoe tellen de emmers zweet die hij er voor de zaligheid der zielen heeft vergoten? Hoe naspeuren zijne duizende uren gaans door woeste bosschen en moerassen, door gloeiende hitte en

overvloedige plasregens, door onmetelijke streken, vervuld met moordzuchtige menscheneters, met vergiftige insecten, evenals door bloedgierige en wreede dieren? Hoe spreken van zulk wonderbaar apostolisch leven, en dat gedurende een zeer lang tijdperk van omtrent 12 jaren?

Pater Alexis Senden

Wij bekennen het: als wij Alexis' zendelingsjaren op de zienswijze der Europeanen natellen, dan betreuren wij, dat onze heilige missionaris zoo jong is gestorven. En nochtans is het ook waar, dat, beschouwd in betrekking met den Congo en met de duizenden opofferingen van het missionarisleven, onze heilige priester er een buitengewoon hoogen ouderdom heeft weten te bereiken. Wij weten immers uit den eigen mond van Alexis, dat de gemiddelde leeftijd (verblijfstijd) der Belgische missionarissen in den Congo nauwelijks drie jaar is. Zoo ongezond is daar het klimaat; zoo brandend de zon; zoo slecht het voedsel; zoo gevaarvol het verblijf; zoo zwaar de overlast des priesters. En hij, dank aan zijnorsch lichaamsgestel, dank aan zijne natuurlijke kalmte, dank aan zijne onverschrokken inborst, zoo niet, dank aan eene bovennatuurlijk hewaringskracht, hij houdt het er, immer kloek en gezond, twaalf jaren vol, twaalf jaren; dat is viermaal driejaren, dat is viermaal een gewoon missionarisleven.

Alexis alleen dus, heeft er, tot den dood toe, het werk van vier helden vervuld: helden toch zijn al de missionarissen van het zwarte Congoland Oh! Wie hier te lande, onbekend, gelijk wij zijn, met zijne ontelbare bezwarigheden, wie, zeg ik, zou ooit in staat zijn, de apostolische werken maar op

te sommen die onze heldhaftige priester ter beschaving, ja, maar toch meer hoofdzakelijk ter zaligmaking van duizenden Congoleezen uitgedacht heeft, ondernomen en met eigen handen voltrokken.

Wilt gij u daarvan een denkbeeld vormen? Stelt u voor: een woest grondgebied minstens zoo groot als gansch België, te midden van duizenden en duizenden wilde heidenen, die hij gaat bekeeren, maar die van welkdanig stielwerk ook niet meer gedacht hebben dan de apen der omliggende bosschen; daar te midden, zeg ik, staat Alexis, gansch alleen beschaafde man, om die zwarte heidenen te beschaven en tot het waar geloof te bekeeren.

Hij wil vruchten winnen om zijne bekeerlingen te spiizen: Goed. Hij moet zelf bosschen uitroeien, behakken, bewerken, bezaaien, maaien, oogsten, dorschen, malen, hakken.

Hij wil een huis, eene school, een klooster voor zusters, woningen voor zijne bekeerlingen, eene kerk, enz. hebben: Goed. Maar hij moet zelf leem steken, ze kneden, honderden duizenden kareelen vormen, ze bakken, mortel maken, metselen, boomen kappen, ze zagen, timmeren. Hij moet smid zijn, zinkbewerker, schoen- en kleermaker.

En alle die werken zijn hem des te moeilijker te voltrekken en aan zijne bekeerlingen voort te leeren, omdat de grondstoffen en de noodige werktuigen hem doorgaans ontbreken en hij zich in de volstrekte onmogelijkheid bevindt ze zich aan te schaffen.

En u daarna zeggen, dat onze heldhaftige Apostel, ondanks alle deze bezwaren, na in zijne drie eerste jaren de schoone Missie van Sint-Joseph bijna gansch alleen herbouwd te hebben, in zijne negen laatste jaren de schoone Missie van Sint-Trudo, met hare talrijke gebouwen, omtrent gansch alleen zóó toereikend heeft ingericht, dat er nu 1600 bekeerlingen, 1600 vurige christenen verblijven, leven, werken, maar vooral God dienen en er hunne zielen zalig maken. En nochtans, al dat zwaar hand- en stielwerk, hoe noodzakelijk nog, was voor onzen missionaris maar enkel bijwerk.

Immers zijn hoofddoel was de bekeering der heidensche en wilde Congobewoners tot het geloof van Jesus-Christus te bewerken. Tot dat doel had de goddelijke Meester hem, op zijn 27° jaar, in zijnen

wijngaard geroepen; daartoe was hij op studie gegaan, priester gewijd, en kloekmoedig naar den Congo sloopgegaan.

Uit zijne wonderschoone brieven aan zijne familie (die tot onze algemeene stichting, zouden moeten gedrukt worden), is het op te maken, hoeveel honderden heidenen hij uit de slavernij heeft vrijgekocht, van een geweldigen dood verlust, gespijsd, gekleed, gehuisvest, in den godsdienst onderwezen, gedoopt, tot de eerste Communie voorbereid en aangenomen; hoe groot getal christene huwelijken hij voorbereid en ingezegend heeft, en ook hoe een verbazend groot getal er door zijne liefderijke zorgen in de liefde Gods zijn overleden en in de Hemelzalen ter eeuwige zaligheid opgenomen.

Met evenveel recht als de H. Paulus het tot zijne bekeerlingen schreef, kon hij tot de zijne zeggen: « Ik heb u tot het leven der genade in J.-C. gebaard »

Hoe groot moet dan niet op dit uur de droefheid zijn van die 1600 bewoners van Sint-Trudo, die nu allen het afsterven van hunnen dierbaren vader beweenen! Zij weten het immers: zonder de heldhaftige zelfopoffering van Alexis lagen ze nu nog omtrent allen in de slavernij des duivels, in de rampzalige duisternissen des heidendoms gedompeld. Gewis zal zijne heilige gedachtenis bij hen en bij hunne nakomelingen, te allen tijde in zegening blijven?

Immers, zoo wij, hier te lande, onze eerste geloofsverkondigers nog in dankbare zegening houden, en roemen, zooals een heiligen Willebrordus, een H. Maternus, een H. Livinus, een H. Amandus, een H. Trudo, en meer anderen, waarom zouden dan de Congoleezen, niet enkel nu, maar ook nog na verloop van vele eeuwen hunnen eersten Apostel, hunnen geloofsverkondiger, hunnen weldoener, hunnen vader in J.-C., den eerbiedwaardigen ALEXIS SENDEN, in dankbare zegening niet blijven vereeren!

Ik wil eindigen : O eerbiedwaardige en bewonderenswaardige Alexis, de eer, de roem en het christelijk toonbeeld der Cosenaren, wij betrouwen het met eene onverzettelijke overtuiging, hoog heeft de Heer U in den Hemel, ter vergelding van uwe onberekenbare verdiensten, op den troon der Belijders verheven; wij smeeken u dan, bekom ons den geest van uw groot geloof, het vuur uwer liefde tot God, uwen iever voor de zaligheid der zielen, evenals uw kalm en onomstootbaar vertrouwen op de goddelijke Voorzienigheid in al de wederwaardigheden des levens.

Deze indrukwekkende rede werd met heilige stille aanhoord en iedereen voelde zich getroost, opgebeurd door die roerende, schoone woorden. Dat de heilige ziel van den eerbiedwaardigen missionaris Pater Alexis Senden in vrede ruste, en dat hij, van daarboven, een beschermenden oogslag op zijn geliefd Congoland blijve richten.

MONUMENT VAN HET H. HART

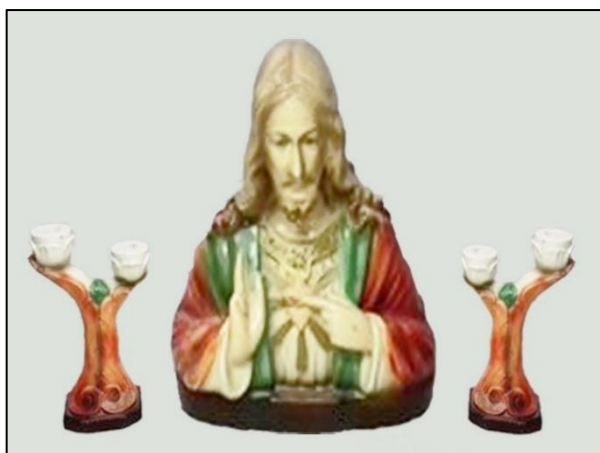
Heilig Hartbeelden zijn standbeelden, in de Rooms-katholieke kerk toegewijd aan Jezus Christus. De beelden tonen een staande Christus figuur gekleed in een lang gewaad, met op de borst een vlammend hart. De handen zijn opgeheven ten hemel of wijzen naar het hart. Het hart symboliseert de persoon van Christus, de vlam staat symbool voor liefde en barmhartigheid.

Deze beelden vonden in de eerste helft van de 20e eeuw een vaste locatie op vele gemeente pleinen en markten. Een aantal wordt als gemeentelijk of rijksmonument beschermd.

In de periode tussen de twee wereldoorlogen fungeerden Heilig Hart beelden vaak als oorlogsmonument, merendeels als een combinatie van de toewijding van de gemeente aan het H. Hart en ter herdenking van de lokale gesneuvelden uit WO I, wier namen op de sokkel van het beeld werden aangebracht. Veelal later aangevuld met gesneuvelden uit WO II (Afb. 1).

Afb. 1

Afb. 2

Na de Tweede Wereldoorlog leefde de devotie van het Heilig Hart sterk verder tot de zestiger jaren. De aanzet hiertoe was de encycliek van Paus Pius XII in 1956 waarin hij schreef over het Heilig Hart en de betekenis ervan in de moderne samenleving. Beelden uit deze periode tonen dezelfde gelijkenissen als deze uit het interbellum, klassiek vorm gegeven volgens de standaard symboliek. Veel kleurrijke borstbeelden in gips, al dan niet geflankeerd door een kandelaar aan beide zijden sierden de schouwmantel van menige huiskamer, een gebruik dat sinds midden 19de eeuw bestond, maar dan opnieuw opflakkerde (Afb. 2).

In de vijftiger jaren van de vorige eeuw stond in Kozen op de hoek van de Wyerstraat en de Doorstraat een H. Hart monument (Afb. 3). In de zestiger jaren werd het elektriciteitsnet in Limburg sterk uitgebreid en was Interelectra op zoek naar kleine percelen grond, groot genoeg voor de bouw van een elektriciteitscabine. Het toenmalig H. Hart monument dat niet meer in de beste staat verkeerde werd afgebroken en vervangen door een nieuw bouwwerk waarin ook de elektriciteitscabine werd verwerkt. Met als resultaat, een mooie open kapel die de sombere aanblik van de cabine verbergt (Afb. 4).

Afb. 3 – Het oude H. Hartmonument

Afb. 4 - De nieuwe H.Hartkapel verwerkt in een elektriciteitskabine

Afb. 5 - Vergelijking tussen de twee H.Hart beelden

De arduin plaat met inschrift PX, de eerste letters van Christus vormend bleef behouden. Mogelijk raakte het originele beeld beschadigd bij de afbraak werken en werd het vervangen (Afb. 5). Dit kan afgeleid worden door de stand van de handen die bij beide beelden verschillen.

Met dank aan Nestor en Rombout.

DE ADELLIJKE FAMILIE "DE HEUSCH" ALS BEWONERS OP DE SCHANS VAN WIJER, EINDE 18E BEGIN 19E EEUW.

Ludo Raskin

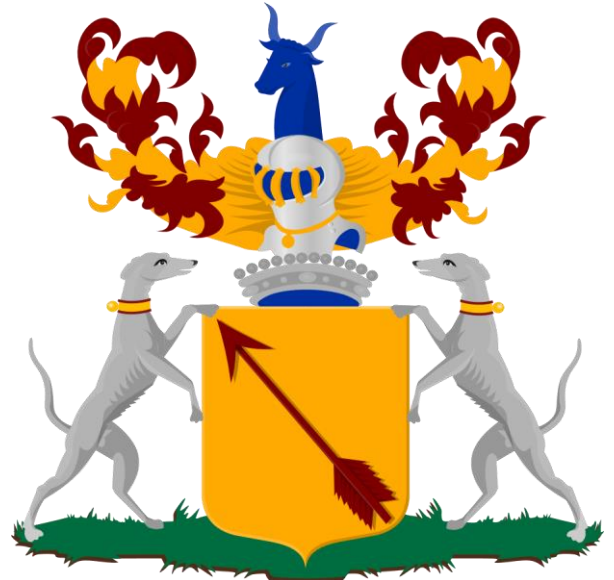
Inleiding

De recente restauratie/verbouwing van de Schans te Wijer, het ons bekende classicistische woonhuis met het jaartal 1782 op de voorgevel, is een ideale gelegenheid om bepaalde aspecten van geschiedenis en bewoning nader toe te lichten. Minder geweten is immers dat in Wijer buiten Heren van Kozen op het kasteel er ook ooit Heren van adel op de Schans woonden.

Op de eerste plaats wordt hieromtrent verwezen naar de brochure "De Schans van Wijer in 1782" die onze dorpsgenoot en heemkundige Jef Bonneux in 1996 uitgaf. Hierin situeert hij het ontstaan, de functie en de eigenheid van de schansen in het algemeen, en gaat hij concreet in op de bewoners van de Schans in Wijer.

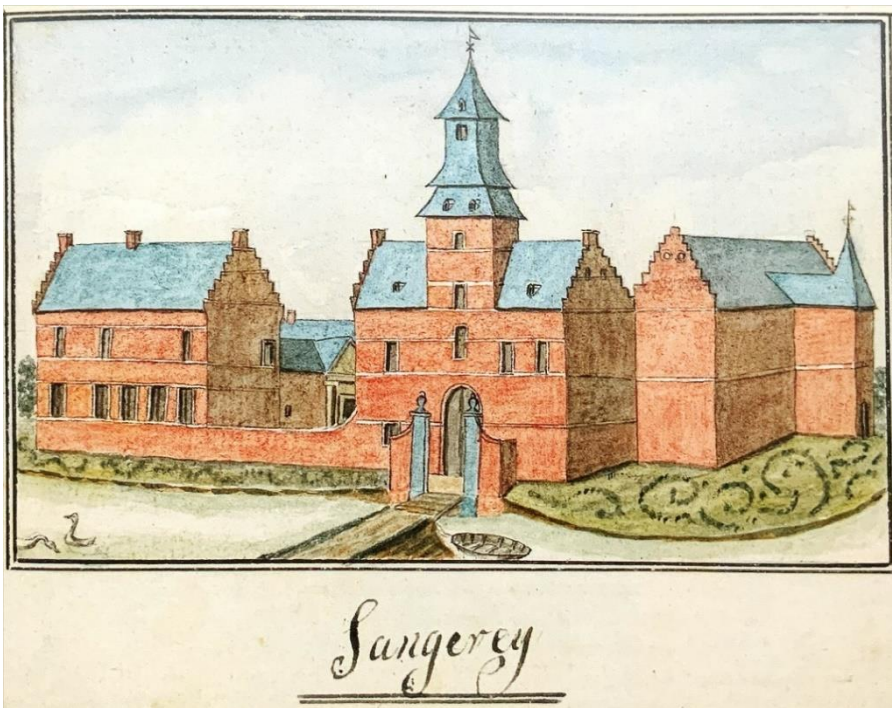
Een tweede en recentere publicatie in 2017 is het lijvige boek "Het verdwenen kasteel van Zangerij" (Bilzen) van auteur Lambert Hendriks. De geschiedenis van dit kasteeldomein, gelegen in de deelgemeente Eigenbilzen is belangrijk omdat haar adellijke familie "de Heusch" einde 18e begin 19e eeuw te Wijer op de Schans over drie generaties lang de bewoners leverde.

Over de aanwezigheid in onze contreien van dit adellijke geslacht is veel gepubliceerd en in archieven bewaard. Ook internet was een behulpzame bron voor deze beknopte bijdrage.

Wapen van familie de Heusch

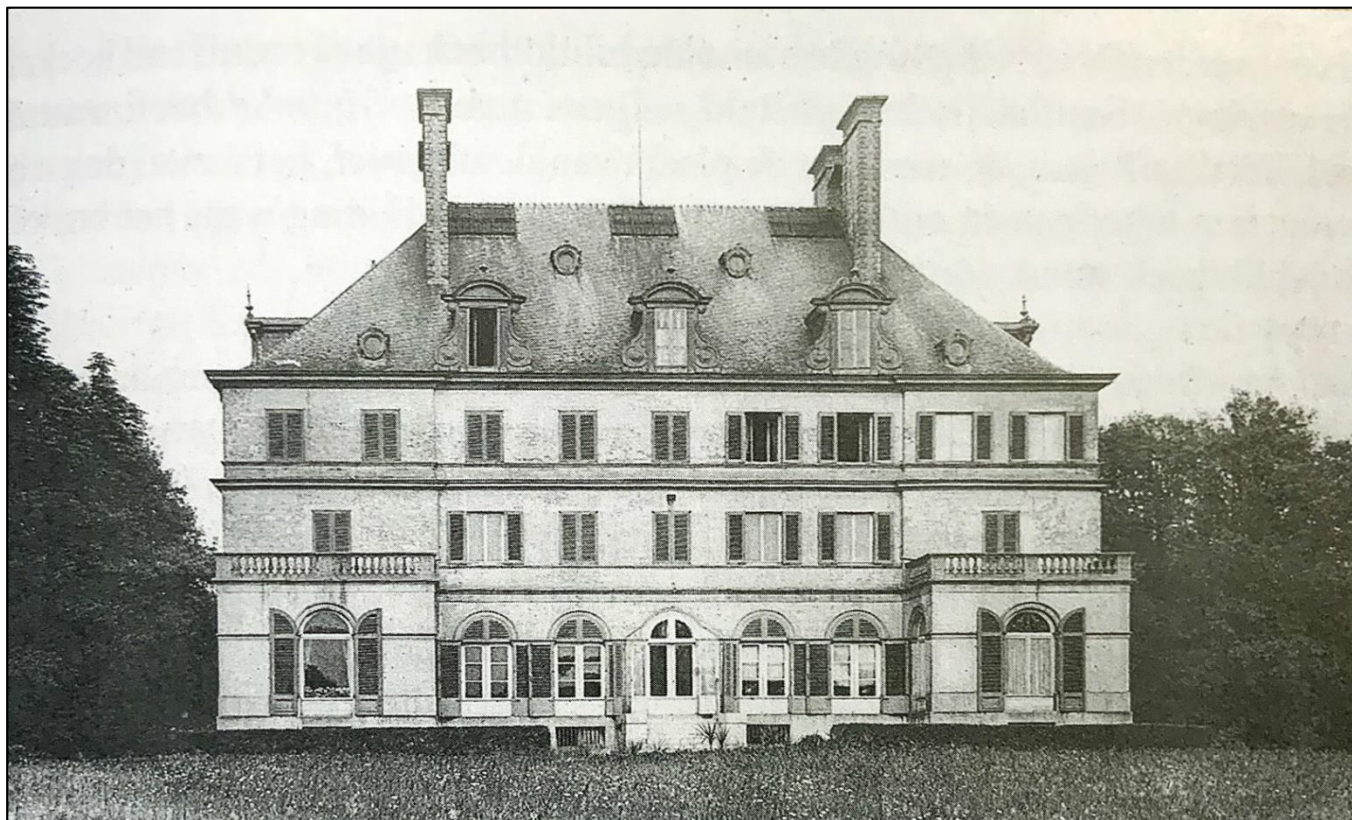
Hoe de Heusch in Eigenbilzen terecht kwam.

Het bekende waterslot van Zangerij uit midden 16de eeuw. Aquarel door Philippe de Corswarem

Deze adellijke familie kwam uit Holland. Midden de 16e eeuw was ene de Heusch schepen in de stad 's Hertogenbosch. Zijn zoon Arnold erfde in 1570 het Haenengoed te Eigenbilzen van Jaspas van den Dijck, kanunnik van het kapittel van Sint Servaas te Maastricht. Hij noemde zich "de Heusch de la Zangerije".

Deze kroostrijke stam de Heusch heeft van 1570 tot de verkoop van het domein in 1807 over 7 generaties heen op Zangerij gewoond. Zij was door huwelijken en erfenissen uitgesproken aanwezig in de Limburgse adel, evenals in het nabije Luik en Namen.

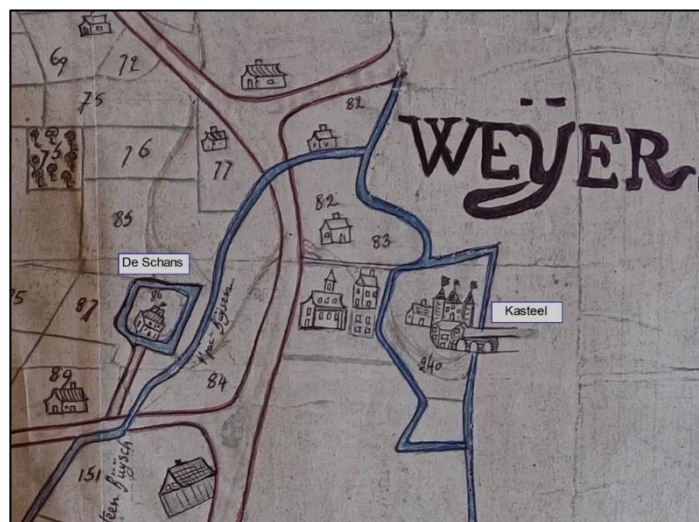

Het kasteel van Zangerij in 1864. Afgebroken in 1955.

Arnold de Heusch en nazaten werden vanaf 1603 begraven in het koor van de oude kerk in Eigenbilzen; in een grote familie grafkelder aan een buitenmuur van de nieuw kerk rusten de adellijke families die na 1807 Zangerij bewoonden.

Eerste bewoning op de Schans te Wijer.

In het doopregister van Wijer werd de geboorte op de Schans op 10 mei 1780 ingeschreven van Alard Frans de Heusch. Hij was een zoon van baron Adrien Nicolas de Heusch (1746-1807) en gravin Thérèse Cathérine de Looz Corswarem (1749-1842) die samen met twee zonen (Joseph 1777 en Albert 1778) vanuit het kasteel van Schalkhoven naar Wijer waren verhuisd. Op de Schans zouden nog vijf kinderen geboren worden: Alard Frans 1780, Nicolas Bonaventure 1782, Leo Adrien 1784, Marie Thérèse 1786, en Caroline Josephine 1788.

Oudste gekend beeld en situering van de Schans te Wijer; detail op een archiefkaart uit 1747 (Rijksarchief Hasselt)

Adrien Nicolas bouwde (of verbouwde) in 1782 de Schans; de muurankers in de voorgevel bevestigen dit, doch geven geen uitsluitsel over een ouder gebouw (in leem of baksteen) of eerdere bewoning. Het werd een sober classicistisch landhuis dat in Wijer toen zeker indruk heeft gemaakt. Ondanks het geen kasteelallures had (vijf kamers onder en twee boven volgens toenmalige beschrijving) werden de voor- en achtergevel centraal bekroond met een uitgebouwd frontonvenster. De vroegere gedempte slotgracht wordt nu grotendeels in ere hersteld. Op de archiefkaart van 1747 (Rijksarchief-Hasselt, en de Ferrariskaart uit 1771-78) zijn zowel deze slotgracht als een mogelijk nog ouder huis aangegeven.

De aanwezigheid van "de Heusch" in Wijer blijkt ook uit de recente bijdrage van Rombout Nijssen in dit infoblad, november-december 2019, waarin hij de akte van juni 1792 m.b.t. de inning van de belastingen in Wijer bespreekt. In artikel 3 wordt "... den edelen heer baron de Heusch alhier binnen Wijer residerend..." aangewezen als ontvanger van de opgehaalde belastingen. Deze akte werd door notaris Van der Donck van Stevoort opgesteld op de kelderkamer van het paenhuis te Wijer (toenmalig brouwerij en vergaderplaats van het gemeentebestuur), eigendom van baron de Heusch, nu het gemeenteplein van Wijer. Hoe en waarom kwam deze familie uit Schalkhoven in Wijer terecht? Wie was de eigenaar van de Schans?

Een brede zoektocht doorheen bestaande publicaties en via internet laat toe deze vragen ten dele te beantwoorden.

Van Eigenbilzen via Thisnes en Schalkhoven naar Wijer.

Adrien Nicolas de Heusch had nog een oudere broer, Henri Joseph Alard de Heusch (1741-1798) die gehuwd was met gravin Marie Cathérine de Looz Corswarem (1753-1831), een zus of nicht van Thérèse. Beide echtparen woonden op het kasteel van Schalkhoven tot 1776 toen het uit financiële nood verkocht werd aan advocaat Jean Barthels uit Vliermaal. Henri Alard had dit kasteel in 1766 geërfd van zijn moeder Anne Françoise Josephine van Eyll (1710-1766) die gehuwd was met Alard Laurent Gilles de Heusch (1690-1750), en wonende op het kasteel van Thisnes (Namen). Zij verhuisden in 1743 van Thisnes naar Schalkhoven gezien de familie van Eyll er eigenaar van was.

Alard Laurent Gilles zijn vader, één generatie terug, was Nicolas Servais de Heusch (1647-1705), geboren op het kasteel Zangerij, en broer van Ernest Willem de Heusch (1643-1720), beide broers waren kinderen van Arnold de Heusch (1605-1663) derde baron van Zangerij.

Toen advocaat Jean Barthels in 1778 zijn intrek nam in het kasteel van Schalkhoven waren beide broers met hun gezinnen reeds vertrokken. Adrien Nicolas zoals hoger vermeld trok naar de Schans te Wijer, en Henri Joseph Alard werd de nieuwe baron van Landwijk, een kasteeldomein te Donk (Halen) dat hij in 1774 van een andere tak de Heusch van Zangerij geërfd had, waarover verder meer.

Kasteeldomein Landwijk te Donk.

Ernest Willem de Heusch (1643-1720), vierde baron van Zangerij, kocht in 1718 het domein Landwijk, dat bij zijn overlijden in 1720 door zijn tweede zoon Adrien Willem de Heusch (1699-1774) geërfd werd. Hij was gehuwd met de rijke Barbara van Hilst (1684-1754). In 1756 bouwde hij er op zijn 700 hectaren groot domein een kasteel als buitenverblijf. Hij had een licentie in de rechten en was in 1737, 1743 en 1746 burgemeester van Hasselt. Op het Groenplein bouwde hij er zijn patriciërswooning, nu nog het oude stadhuis. Hij werd Heer van Landwijk, Herten en Wijer genoemd. Gezien hij kinderloos stierf werd bij testament van 7-8-1774 Henri Joseph Alard de Heusch, zoals eerder vermeld, de nieuwe eigenaar van Landwijk. Na zijn gedwongen verkoop van Schalkhoven kwam hij goed terecht; voor zijn broer Adrien Nicolas was er mogelijk een broederdienst want die ging met zijn gezin naar de Schans in Wijer waar hij in 1782 een woonhuis bouwde.

Henri Joseph Alard de Heusch, die een leven vol schulden maakte, emigreerde in 1776 samen met zijn zoon Jean Louis naar America. Zijn echtgenote bleef alleen achter op Landwijk wat haar gevluchte echtgenoot niet belette in 1790 nogmaals te huwen nu met de Amerikaanse Marie Willis. Hij stierf er in 1798. Bij de dood van zijn echtgenote Catharina de Looz Corswarem in 1831 ging Landwijk over naar Bonaventure de Heusch (1782-1862), zoon van Adrien Nicolas. Bonaventure was de tweede zoon die in Wijer geboren was, in 1782 het jaar van de bouw van de Schans.

Terug naar Wijer.

In 1796 kocht Adrien Nicolas de Heusch, die circa 1778 met zijn kroostrijke familie op de Schans woonde, het domein Bombrouck te Kortessem waar hij een kasteel bouwde, en er in 1807 stierf; zijn zoon Bonaventure uit Wijer volgde hem op, dezelfde die in 1831 Landwijk erfde. Een andere zoon Albert Charles de Heusch (1778-1845) huwde met Jacobine Bosch (1781-1861) en werd de tweede Heer op de Schans. Zes kinderen werden er geboren: Adrien 1806, Charles 1808, Josephine 1810-1810, Frédéric 1813, Louisa 1814-1814), en Pauline 1815.

Albert Charles werd in 1807 tot burgemeester (maire) aangesteld; in 1816 de Hollandse Tijd werd hij tot schout benoemd, en datzelfde jaar kreeg hij zijn in de Franse Tijd afgeschafte titel van baron terug. In de periode 1818-19 was hij vaak afwezig en werd er een nieuwe schout benoemd. Het was wachten op een nieuwe tak de Heusch die in Wijer de Schans zou komen bewonen. Deze zou rechtstreeks door de laatste en 7e baron de Heusch van Zangerij in weliswaar dramatische omstandigheden geleverd worden.

De teloorgang van Zangerij en de vlucht naar Wijer.

Adrien Arnold de Heusch (1755-1809) was zoals hoger vermeld de 7e en laatste baron van Zangerij te Eigenbilzen. Hij was lange tijd vrijgezel, en een avontuurlijke figuur die op roekeloze wijze "zwartgoed" (aangeslagen onroerend goed) van de Franse Overheid opkocht en hierdoor zijn zware hypotheek en schulden niet kon aflossen. Burgemeester van Eigenbilzen benoemd op 7 maart 1796 werd hij om die reden al op 5 oktober 1797 afgezet. In 1807 werd het kasteeldomein Zangerij (ca 700 hectaren groot) openbaar verkocht te Maastricht. Na 237 jaar ononderbroken aanwezigheid van adellijke stam de Heusch de la Zangerij viel het doek in dramatische omstandigheden.

De nieuwe eigenaar was Gery Joseph Colpin (1772-1836), een ingeweken Fransman die huwde met Marie Emérence Elisabeth Roemers uit Maastricht. Gery Colpin was van 1816 tot 1829 burgemeester van Eigenbilzen.

Adrien Arnold de Heusch blijft ons ook om een andere reden bekend, een gebeurtenis waarom hij in zijn tijd berucht en besproken was. Op 8 november 1794 werd Nicolas Joseph Steegen gedoopt te Eigenbilzen. Hij was een onwettig kind geboren uit een standen overschrijdende relatie van de baron van Zangerij met zijn dienstmeisje Elisabeth Steegen. Pas op 7 april 1803, negen jaar later, werd deze zoon door hun huwelijk gewettigd en kreeg hij door erkenning de naam de Heusch.

Dit gebeurde vijf jaar voor de dramatische openbare verkoop van Zangerij in 1807. Waar moeder en zoon tussen 1807 en 1821 verbleven is nog niet geweten; mogelijk in het jachthuis van Zangerij. Vader Adrien Arnold vertrok naar het Ned.-Limburgse Eysgelshoven waar hij in 1809 overleed, en begraven werd te Eigenbilzen.

Nicolas Joseph de Heusch (1794-1824) huwde in 1821 te Walhorn met Angelica Theresia de Hodiamont (1790-1887). Het koppel verhuisde samen met moeder Elisabeth Steegen naar de Schans te Wijer. Zij kregen er drie kinderen: Adrien Johannes 1822, Théodore 1823-1825 en Christine 1824. Nicolas Joseph wordt als baron opgenomen in de adel, en wordt vanaf mei 1823 in de Hollandse Tijd schout (burgemeester) van Wijer. Hij stierf er op 8 december 1824, slechts dertig jaar oud. Zijn zoontje Theodore overleed een jaar later, in 1825, het jaar dat ook moeder Elisabeth Steegen er op 7 augustus overleed.

Weduwe de Hodiamont verhuisde na deze dramatische tijden met haar twee overgebleven kinderen Adrien Johannes en Christine naar het kasteel Riderborn te Vliermaalroot waar ze introkken bij

Théodore Victor de Heusch (1765-1849) en zijn echtgenote Catharina de Preston (1776-1866), burgemeester van Vliermaalroot, en kinderloos. Zij adopteerden Adrien Johannes.

Adrien Johannes de Heusch (1822-1910) werd later burgemeester van Vliermaalroot en provincieraadslid en gedeputeerde. Weduwe de Hodiamont bleef eigenaar van de Schans. In de periode 1840-48 werden haar goederen te Wijer verhuurd door Théodore Victor de Heusch (1765-1849) afkomstig uit Eigenbilzen en woonde te Vliermaalroot. Hij was een broer van Adrien Arnold, de schoonvader van weduwe de Hodiamont. Weduwe de Hodiamont stierf in 1887 op het kasteel Ridderborn te Vliermaalroot. Tot wanneer Adrien Johannes de Heusch eigenaar van de Schans is gebleven blijft nog te onderzoeken.

Na het vertrek van de laatste familie de Heusch in 1829 werd de Schans te Wijer verhuurd aan een gezien uit Kozen.

Besluit.

Alleen het prachtig gerestaureerde landhuis met het opvallende jaartal 1782 op de voorgevel, evenals de verhalen over het verblijf met een dramatische afloop van de familie de Heusch, herinneren aan hun aanwezigheid. Geen glasraam of koorgestoelte te Wijer zoals vaak te zien is in de Haspengouwse kerkjes, evenmin zijn er nog grafstenen van de drie kinderen en twee volwassenen te vinden op het kerkhof van Wijer. De vernieuwing van het van het grote groene park met dreef, bomen en waterpartijen is een aanwinst en toegevoegde waarde voor de toekomst.

Het is alsof de oorspronkelijke functie van de Schans als vluchthuis voor de dorpsbewoners hier een vervolg kreeg en zich vertaalde in een landhuis voor adel in financieel moeilijke tijden. Wat echter niet belette dat deze schansbewoners, ondanks de morele schaduw van de bewoners van het nabije kasteel, zich als baronnen en baronnessen, burgemeesters en schouten in hun stand zouden hooghouden.

Voorkant van de Schans, nog volop in restauratie, toestand 2020.

Achterkant van de Schans, nog volop in restauratie, toestand 2020.

